

Gıbb'in ünlü eseri
A HISTORY OF OTTOMAN POETRY
ÇEVİRİSİNDEKİ OKUMA YANLIŞLARI

Dr. Ali İhsan ÖBEK

Trakya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Özet

Bu yazıda, aşağıda bahsi geçecek olan Gıbb'in *A History Of Ottoman Poetry* adıyla bilinen ünlü eserinin altıncı cildini oluşturan antoloji cildindeki kimi yazım hatâlarıyla; adı geçen eserin sayın Ali Çavuşoğlu tarafından yapılan çevirisindeki ilgili kısımlar, buna ilâveten ve özellikle çeviride genel olarak yapılan yanlış okumalar ele alınmış olup; okuma yanlışları, bâzı alt başlıklar altında toplanarak değerlendirilmiş, akabinde bir sonuca varılmıştır. Sekizinci sıradaki "sonuç" ile akabindeki doğru-yanlış "liste"si bir yana bırakılacak olursa, tanıkların yanlış okunuşları başlıca şu alt başlıklar altında incelenmiştir: "1. Arap harfleriyle yazılışları aynı olduğu hâlde ayrı dillerden gelen, ayrı okunuş ve anlamları bulunan kelimelerin karıştırılmasına ilişkin yanlışlar. 2. Geremediği hâlde yapılan ve gerektiği hâlde yapılmayan Farsça terkiplere ilişkin yanlışlar. 3. Kelimeleri ve ekleri akla gelmedik şekilde birleştirip ayırarak yapılan, anlamına çevirenin bile akıl erdiremeyeceği yanlışlar. 4. Arap harfleri ile yazılmış kelimeleri sözlüklerde bile yeri olmayan kılıklara sokarak yapılan çeviriler. 5. Arapça (ve Farsça) ibârelerin ve bâzı kelimelerin yanlış okunuşuyla ilgili yanlışlar. 6. Çeşitli yanlışlar. 7. *HOP.*, *VP* daki yanlışların aynen aktarılmasıyla yapılan yanlışlar."

Anahtar Kelimeler: Gıbb, Ottoman Poetry, Okuma yanlışları,

Giriş

Bizde, eskiden *Tārī-i Eş'ār-ı 'O³māniyye* ve *Eş'ār-ı 'O³māniyye Tārī-i*, günümüze kadarki müteâkib dönemdeyse *Osmanlı Şiir Târîhi* adlarıyla bilinen, İskoç asıllı Elias John Wilkinson Gıbb'in *A History Of Ottoman Poetry* adlı ünlü eserinde, Hz. Mevlânâ'dan Ziyâ Paşa'ya kadarki beş yüz yıllık Osmanlı şiir târihi, müellife özgü ilmî bir metotla, ele alınmıştır. Yazar -erken ölmesi dolayısıyla- eserinde Şinâsî ve Ziyâ Paşa'dan sonrasını irdeleme imkânı bulamamıştır.

Gıbb'in, büyük bir emek ürünü olduğu şüphe götürmeyen bu eseri beş, antoloji cildiyle birlikte, altı ciltten oluşmaktadır. İlk cildi 1900'de yayımlanabilmiştir. Müellifin bir sene sonra öldüğü göz önüne alınırsa, kısa (44 yıl) sayılabilecek ömrünü adadığı bu eserinin sâdece birinci cildini görebildiği

anlaşılır. Ölümünden sonra eşiyle annesi, basımın tamamlanmasını yazarın dostlarından Edward Granville Browne'dan ısrarla ricâ ederler; ayrıca, şarkiyat alanındaki eserlerin yayımını amaç edinen *The E. J. W. Gibb Memorial Trust* adında bir de vakıf kurarlar. 1909'da basılan antoloji cildi ile, *A History Of Ottoman Poetry* projesinin yayımı, Gibb'in ölümünü tâkib eden sekiz sene içinde, Browne tarafından tamamlanmış olur.¹

Bu eserin, sâdece Osmanlı şiiriyle değil, Türk edebiyâtı târihiyle de yakından ilgilenenlerin dikkatlerinden kaçmadığı; bir asır boyunca Türk akademisyenlerle araştırmacılara kaynaklık etmiş olduğu; müellifin, bu eseriyle, kendisinden sonra gelen yerli yabancı araştırmacılara yalnızca Osmanlı şiir târihiyle ilgili değil, Türk kültürüne dâir görüş ve yorumlarında da olumlu-olumsuz etkileri olduğu muhakkaktır. Ne var ki, Türk kültür ve edebiyâtını bu denli ilgilendiren bu eserin, yakın bir geçmişe kadar, tam bir tercümesinin yapıl(a)mamış olması, Türk edebiyâtı târihi açısından büyük bir eksiklik idi.

Bu eksiklik, nihâyet, azimli bir meslektaşımızın gayretleriyle giderildi: Eser, eski Türk edebiyâtı uzmanı olan sayın Ali Çavuşoğlu tarafından, yakın bir geçmişte "Osmanlı Devleti'nin 700. Kuruluş yılına ithaf(en)" bir bütün olarak Türkçeye çevrildi.²

Sayın Çavuşoğlu, Gibb'in altı ciltten oluşan eserini; "biz, eseri altı cilt olarak yayınlamak yerine daha derli toplu olması için ve altı cildin ayrı ayrı yayımının daha büyük bir külfet getirmesi dolayısıyla iki cilt altında toplamayı tercih ettik" (*OŞT.*, I-II, "sunuş", s. [12]) sözlerinden de anlaşılacağı gibi, iki cilt hâlinde ve derli toplu bir biçimde vermiştir. "Tercüme hakkında" (s. [1-3]) ve "sunuş" (s. [5-12]) başlıklarını taşıyan bölümlerden sonra metnin tercümesine geçilmiştir.

Bu çeviriyle, eserden istifâdedeki sınırlılık da giderilmiş; böylelikle eser, geniş okuyucu kitlesinin istifâdesine sunulmuş oldu. Nitekim, sayın Çavuşoğlu'nun; "E. J. W. Gibb'in *A History Of Ottoman Poetry* isimli eserinin tercümesini, sadece akademisyenlerin değil aynı zamanda edebiyat öğrencileri ve geniş bir okuyucu kitlesinin de görmesi ve istifade etmesi için uzun süren bir çalışmadan sonra tamamlamış bulunmaktayım" (*OŞT.*, I-II, "tercüme hakkında", s. [1]) sözlerinden, amaçları arasında bunun da olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle; "bütün bunlara rağmen yaptığımız tercümenin mükemmel bir tercüme olduğu iddiasında değiliz ama doksan yıldır yapılmamış bir hizmetin eksik de olsa yerine getirilmiş olması herhalde sevinilecek bir husustur" (*OŞT.*, I-II, "tercüme hakkında", s. [3]) diyen sayın mes-

lektaşımızın son sözlerine bütünüyle katılıyor ve bu yıpratıcı hizmeti üstlenmiş olması dolayısıyla şahsını peşin olarak içten kutluyoruz.

Ne var ki bu çeviriye, tanıkların okunuşları açısından baktığımızda, aynı temennilere maalesef iştirâk edemediğimizi de sayın Çavuşoğlu'nun affına sığınarak belirtmek durumundayız:

Sayın Çavuşoğlu'nun çevirisinde -belirtilmemiş olmakla birlikte- eserin metin (inceleme) kısmında İngilizce tercümeleri, altıncı cilt³ olan antoloji cildindeyse orijinalleri yer alan tanıklar, doğal olarak Lâtin alfâbesiyle verilmiştir. Ancak bu okuma, sağlıklı bir okuma örneği değildir. İşte bu yazı, bu tanıklardaki yanlış okumaların bir bölümünü⁴ saptamak ve bunların doğrularını göstermek üzere kaleme alınmıştır.

Yanlış okumalara geçmeden önce, bir noktaya dikkat çekmek istiyoruz: Alanın uzmanlarına göre, eski Türk edebiyâtı metin neşirlerinde tâkîb edilegelen başlıca iki yöntem bulunmaktadır: Birincisi, metnin transkripsiyon alfâbesine uyularak verilmesidir. Bu, akademik neşirlerde uyulan usûl olup, en sağlıklı yöntemdir. İkinci yol ise, çevriyazı işaretlerine uyulmadan yapılan çeviridir. Bu ise, daha çok popüler, vülger eserlerde başvurulan bir sistemdir. Neşredilen eser, son dönem eserlerindense -ki bunlar çoğunlukla matbû olur- imlâ özelliklerine âzamî bir riâyet yeterli görülür.

Çevirideki Okuma Yanlışları

Sayın Çavuşoğlu, *HOP.*, VI'daki tanıkları nasıl bir yol izleyerek çevirisine aldığına ilişkin herhangi bir açıklamada bulunmamıştır. Oysa bunun, bir cümleyle dahi olsa, belirtilmesi gerekirdi.

Söz konusu ettiğimiz çeviri ilmî bir neşir değildir; bu bakımdan bu yönde bir eleştiride bulunamayız.⁵

Bu çeviri sözünü ettiğimiz yöntemlerin ikincisindeki kriterleri taşımaktan da hayli uzaktır. O kadar ki imlâdaki âzamî riâyetten söz etmek bir yana, alabildiğine bir kayıtsızlık söz konusudur. Söz gelimi;

“Nergisler Erefîyi  arub ag L gıda / Kıldı nis r aras-ı civan baht-ı k mk r” (*O T.*, I-II/368)

tarzındaki okuyuş, okuma ve dizgi hat larınınin  okluğu dolayısıyla, anlamsız ve  etrefildir. Oysa beyit şöyledir:

Nergisler e refîyi  arub  g k gıda /  ıldı ni  r-ı ‘irs-i civ n-ba t-ı k mk r (*HOP.*, VI/64)

Necâtî'nin bu beytinde düğünlerde, ziyâfetlerde... halka altın, sikke... saçma âdeti işlenmiştir (*OŞT.*, I-II/368₈₆₂).

Ancak buna rağmen bu çeviriyi, bahsettiğimiz iki yöntemin ikincisinde değerlendirmek zorundayız.

* * *

Bu yazıda, çevirideki okuma hatâlarına ilişkin benimsenen yol, özetle şudur:

a- Okuma yanlışları, cilt ve sayfa numarası sıralamasına göre değil; bâzı alt başlıklar altında toplanmış ve bu nedenle de cilt ve sayfa numaralarındaki öncelik-sonralık, doğal olarak dikkate alınmamıştır.

b- Elden geldiğince, sâdece yanlış(lar)ın bulunduğu dize seçilmiştir.

c- *HOP.*, VI referansında verilen örneklerde çevriyazı işâretleri kullanılmış, yanı sıra yanlışlık yapılan kelime ya da terkipteki (*HOP.*, VI'daki) orijinal yazım da gösterilmiştir.

d- Zorunlu yerlerde yapılan açıklamaların kısa olmasına özen gösterilmiştir.

e- Yedi grupta ele alınacak *OŞT.*'deki okuma (ve *HOP.*, VI'daki yazım) hatâlarının geri kalanını içeren yazı sonundaki listede ise, cilt ve sayfa numarası sıralamasına uyulmuştur.⁶

Gruplamaya ilişkin belirtme ihtiyâcı duyduğumuz, bizce önemli bir nokta vardır: Şöyle ki bu çeviride karşılaştığımız hatâların önemli bir kısmı, aynı zamanda birkaç maddede/alt başlıkta değerlendirilebilecek özellikler arz etmektedir. Söz gelimi çevirinin “sunuş” kısmında, Halil Hâlid Efendi'nin, *HOP.*, VI'ya yazdığı “mukaddime”den yapılan aşağıdaki alıntıdaki hatâyı, yaptığımız tasnife göre, hem üçüncü hem dördüncü grupta değerlendirmek mümkündür:

“(…) Müteveffa Gibb (...) ara sıra zamanımız Türklerinin teseyyübünü ve eski zaman Türkleri gibi «pür-atik» olmadıklarını dahi makam-ı tenkidde serd eyler idi.” (*OŞT.*, I-II/[7])

Bu cümlede “pür-atik” diye okunan, “mukaddime”deyse pşô«dÄ tarzında yazılan kelime (*HOP.*, VI/-), tahmîn edileceği üzere *pratik* kelimesidir.⁷

Bu kelime, cümlede birlikte kullanıldığı, ‘üşenmek, üşengenlik, lâ-kaytlık, tenbellik...’ anlamındaki *teseyyüb* kelimesinin karşıtıdır. Daha açık bir ifade ile Halil Hâlid Efendi, Gibb'in, kendi döneminde yaşayan Türklerle-

rin “teseyyüb” içinde bulduklarından, ataları gibi “pratik” olmadıklarından yakındığını, bu durumu zaman zaman tenkîd ettiğini nakletmektedir.

Bu örnekteki gibi, adlandırma sıkıntısı gösteren yanlışları aşağıdaki maddelerden en yakın gruba dâhil ettiğimiz okuma yanlışlarını, “sonuç” ve “liste” hâriç olmak üzere, yedi grupta toplayacağız.⁸

1. Arap harfleriyle yazılışları aynı olduğu hâlde ayrı dillerden gelen, ayrı okunuş ve anlamları bulunan kelimelerin karıştırılmasına ilişkin yanlışlar:

Sâmî'nin;

“Kaçan kim nükte-senc olup açar ol mäh-ı gül-fâm fem / Rumuz-ı ilmü'l-esmadan urmaz dahi âdem dem” (OŞT., I-II/89)

beyti, *cinās-ı müzdevce* örnek gösterilmiştir; diğer ifâdeyle beyit, *HOP.*, VI/ya alınmayan tanıklardandır. “İlmü'l-esma” diye okunan terkîbin aslında ‘*alleme'l-esmā*’ olduğu açıktır. Aslında Gıbb’in bu beyit dolayısıyla düştüğü, sayın Çavuşoğlu’nun da; “Kur'an'da geçen ve Allâh'ın Âdem'e isimleri öğretmesi hâdisesine telmih vardır. (Meleklerin Âdem'e secde etmeleri emredilir; sâdece şeytan reddeder.)” (OŞT., I-II/89₈₅) diye çevirdiği bir notu bulunmaktadır. Bir tek bu not bile hazırlayanı uyarmaya yeterli gelmeliydi.

Âşık Paşa'nın;

Ger nefes gidüb geru gelmez ise / Ten ölür yilden nefes almaz ise (*HOP.*, VI/10)

beytindeki *ölür* — $\text{u}3\text{4}\text{E}3\ll$, “ulur” okunmuştur (OŞT., I-II/129). Beytin anlamı açıktır: İnsan ya da canlı, solunum sistemi işlerliğini kaybederse *ölür*; *uluması* düşünülemez, çünkü *nefesi* tükenmiştir.

“Gördi kim yok hadd ü pâyân ü giran” (OŞT., I-II/539)

dizesindeki “giran” kelimesi yanlıştır; dizedeki \neg *add* ve *pâyân* kelimelerinin kılavuzluğuyla, bunun *kerân* $\hat{\text{E}}\ll\text{d}^{\frac{1}{2}}$ okunması gerekirdi (*HOP.*, VI/111).

Bu kelimenin geçtiği tanıklarda sık sık, hattâ belki her zaman aynı hatâyâ düşülmüştür:

Var bu ¶ağlardan anaru bî-kerân / Kûh ü ²a-râ Ye'cüc'e olmuş mekân (*HOP.*, VI/26)

Buradaki, ‘uçsuz bucaksız; sonsuz...’ demek olan *bî-kerân* $\hat{\text{E}}\ll\text{d}^{\frac{1}{2}}$ \vee □ kelimesi “bî-giran” okunmuştur (OŞT., I-II/188). Aynı yanlışlığa;

Şāh ü leşker ol güherden bī-kerān / Götürüb oldılar oradan revān
(HOP., VI/28)

beytinde de düşülmüştür (OŞT., I-II/191). Bu iki beyitteki “bî-giran, bî-girân” okuyuşu;

‘Aşçın deryāsına nisbet vücūd-ı kāyināt /Mevc-i ba-r-i bī-kerān
üzre bir avuc ʿār ü ʿas (HOP., VI/163)

ve;

Peyvestedir sevā-ili girdāb-ı ʿayrete / Bir ba-rdir kí ʿāʿılı bu ba-r-i
bī-kerān (HOP., VI/363)

beyitlerinde de tekrarlanmıştır (OŞT., III-V/119; OŞT., III-V/565).

Her ne kadar msl. Steingass Farsçada *bī-girān* diye, ‘paha biçilmez; çok kıymetli...’ anlamlarına gelen bir kelimeye yer vermekte ise de⁹ her üç beyitte de “bî-giran” değil -dîvan şiirinde yaygın bir kullanıma sâhip olan *bī-kerān* söz konusudur.

Öte yandan, ‘öte, ileriye doğru, öbür taraf’ anlamına gelen *aḡaru* عـاـرـو kelimesinin “eḡaru” okunmuş olması da -aslında 4. gruba dâhil edilebilecek türden- yanlıştır.

Yukarıdaki beyitte “eḡaru” okunan kelime;

Ye'cüc ü Me'cüc sedden aḡaru / éaldılar hergiz geçemezler geru
(HOP., VI/27)

beytindeyse “aḡaru” biçiminde okunmuştur (OŞT., I-II/190).

Gerek “eḡaru” gerekse “aḡaru” okuyuşları yanlıştır. Çünkü bu kelimenin yalnız *aḡaru* ve *aḡarı* şekilleri tesbît edilebilmiş;¹⁰ “eḡaru” ve “aḡaru” biçimleri ise henüz saptanabilmiş değildir.

Bu arada *©aldılar* kelimesinin “kıldılar” okunması da yanlıştır. *éalma*© ve *©ılma*© kelimelerinin eski harflerle aynı (da) yazılabileceği bilinmektedir. HOP., VI da bu nedenle kelime harekelenerek âdetâ “kıldılar” okunmaması için açıkça *©aldılar* دـاـلـدـاـر yazılmıştır. Bu harekeleminin doğruluğu, beyitteki ilk cümlelerin nesre çevrilmesi durumunda da anlaşılır: ‘Yecüc ve Mecüc seddin öte tarafında *kaldılar*.’

Sırası gelmişken, kimi zaman HOP., VI’nın doğru harekelediği kelimelerin, aşağıdaki tanıklarda da görüleceği gibi, âdetâ özel bir çaba sarfedilerek farklı biçimlerde, yanlış okunmuşluğuna dikkati çekmek isteriz:

Değme ©atında nedir -āl ü ²ifat / İşbu sözi anlama©dır ma‘rifet (HOP., VI/12)

beytindeki, *değme*, *degme* kelimesinin “dökme” okunmasının haklı hiçbir nedeni yoktur (OŞT., I-II/132). Çünkü bu kelime söz gelişi *dikme*, *dögme/döğme*, *dügme/düğme* hattâ hattâ *dikime*, *dekime/dekkime*... okunmaması için açıkça ëÓLÚ½Óœ biçiminde harekelenmiştir.

Yine;

“Yumдум yüz namaza ben âsî / Olmıya bir benim kaz?” (OŞT., III-V/91)

diye okunan dizelerin aslı da;

Yumadım yüz namāza ben ‘ā²ī / Olmaya bir benim gibi ©ā²ī

biçimindedir (HOP., VI/149). Bu kelime de, açıkça *yumadım* ÂbÓ|u² şeklinde harekelenmiştir. Kaldı ki bu kelime, harekelenmemiş dahi olsaydı, *yumadım* okunmak zorundadır: Şâir, ‘âsî olan ben, bir kez olsun, namaz kılmak, abdest almak için yüzümü yumadım: yıkamadım’ demektedir; Türkçede ‘yüz yummak’ diye kullanım yoktur.

“Guretinün çeşmesinden nur eydür iltihab”

diye okunan mısırân doğrusu şöyledir:

Âüretiniñ çeşmesinden nür ider iltihāb (HOP., VI/32)

Burada *iltihāb itmek* kalıp ifâdesi kullanılmıştır; dolayısıyla *eydür* okunan kelimenin *ider* -b²« olduğu açıktır (OŞT., I-II/196); *eydür*, burada anlamsızdır.

Ağac içinde bir şeb-reng bağlu / Ğamından ینگ-i çer”iñ bağrı ¶ađlu (HOP., VI/34)

beytindeki ‘kır at’ anlamına gelen ینگ, ینگ kelimesi, açıkça “kâf-ı Fârisî” ile ©M• yazıldığı hâlde “hunk” okunmuştur (OŞT., I-II/215). Farsçada ینگ değil,¹¹ fakat ینگ diye bir kelime bulunmaktadır. Ancak; ‘köşe bucak; kendine mâlik olamayan âşık...’ anlamlarındaki bu kelime, karşılıkları îtibâriyle beyitte anlamsızdır. Kaldı ki ینگ-i çer” türünden terkipler, dîvan şiirinde az rastlanılan terkiplerden değildir. Feleğin, zabtı mümkün olmayan ata teşbîhi bilinen bir şeydir.

Äüret-i Raḡmān'a inkār eyledi dīv-i recīm / Aḡsen-i taḡvīme secde
ḡılmayan şeyḡān olur (HOP., VI/39)

beytindeki, recmedilmiş, kovulmuş olduğundan dolayı şeytanın sıfatı olan *dīv-i recīm*, “izâfet kesresi” dahi konarak ḡḡ2– Äu²œ şeklinde yazılmasına karşın “diyü racīm” okunmuştur (OŞT., I-II/233). Oysa bu terkip, bu anlamda olmak üzere, dīvan şiirinde çok kullanılan terkiplerden biridir. Meselâ aynı şâirin aşağıdaki beytinde de böyledir:

“Ey Nesîmî secde kıl şol dil-berin dîdârına / Kim ki sâcid olmadı oldu
adı dīv-i racīm”¹²

Ünlü bir kasîdenin matlâ beyti şu şekilde okunmuştur:

“Elâ ey server-i hubân mine'l-eyne ile'l-eyn / Demâdem keşf-i dîdâr it
getir yüzden hicâbın” (OŞT., I-II/257)

Ardından, beyit dolayısıyla şu nota yer verilmiştir:

“ ‘Getir hicabın’la, muhtemelen hicab-ı nurani ve hicab-ı zulmani'ye işaret etmektedir. Eşyada görülen güzel ve çirkin için kullanılan bu terim suffilerce kullanılır; zira varlık âlemi insanla Allah arasında bir perdedir.” (OŞT., I-II/257₅₆₃)

Dikkatli her okuyucu, bu okuyuş ile tercüme dip notu arasında bir çelişki olduğunu farkeder: Beyitte bir “hicâb”dan söz edilmektedir; oysa dip notunda iki “hicab”dan bahsedilmektedir. Sonra, -u×Ö , -u×½ biçiminde yazılan kelimenin de burada “getir” (= getür) değil, *götür* okunması; yâni beytin;

Elâ ey server-i übân mine'l-eyni ile'l-eyni / Dem-â-dem keşf-i dîdâr it
götür yüzden -icâbeyni¹³

şekline dönüşmesi pekâlâ tahmîn edilebilir.

Gerdünda ne saḡfiḡ gibi bir beyt ola ma'mür / Cennetde ne ferşin gibi
bir 'arş ola a'lâ (HOP., VI/52)

beytindeki her iki *ne* ḡḡ kelimesinin, hangi nedenle “nüḡ” okunmuş olduğu belli değildir (OŞT., I-II/335): Çünkü gerek vezin gerekse beytin anlamı bakımından Farsça ‘dokuz’ demek olan *nüh* kelimesi uygun değildir.

Vâ'îö sözine germ olub ağlamadı çeşmim / Serd olsa havâ olmaya
merdüme der ey dōst (HOP., VI/56)

beytiyle ilgili bir dip notu düşülmüştür: “Göz bebeğinden gelen yaşlar, ‘dür’dür. Vâizin soğuk hitâbı dinleyenlerde bir şevk uyandırmamaktadır. Ter, harâret sonucu oluşur” (OŞT., I-II/340⁷³⁹).

Bu beyitte *çeşm* kelimesinin geçmesi dolayısıyla *merdümün* ‘göz, göz bebeği’ anlamına da atıfta bulunulmuş olduğuna şüphe yoktur; ne var ki, beytin anlamı düşünüldüğünde göz bebeğinden *dür* –œ değil, *der* –œ yâni *ter* aktığı anlaşılır. Göz yaşlarının inciye benzetilmesi, dîvan şiirinde kullanılan teşbihlerdendir; fakat, bu beyitte bu benzetmeden, istiâreden... söz edilmemektedir. (*Merdümün* başat anlamı ‘insan, kişi’dir: Bu durumda insanın soğuk havada *der*lemeyeceği söylenmek istenmiş olur. *Merdüm* bir de ‘göz bebeği’ anlamına gelir. Bu durumdaysa, soğuk havalardaki göz yaşarması söz konusu edilmiş olur.).

Ol dem ©anı kí sâye-i perr-i hümâ gibi / óıll-ı ðalîl-i gerd-i rehiñ sâye-bân idi (HOP., VI/59)

dizelerindeki *gerd* œdö kelimesinin *gird* okunması yanlıştır (OŞT., I-II/353). Çünkü *gird* kelimesinin anlamı bu beyte uymaz; *gerd-i rāhın* “tahfifi” biçimi olan *gerd-i reh* ise, *āk-i pāy* türünden, dîvan şiirinin kalıplaşmış söz varlıklarındandır.

Sükkerî sūd ile yoğrulmuş simidden külçeler / Tāze bādemler anıñ üstünde kim erkândır (HOP., VI/61)

Beyitteki *sükkerî sūd* œu□ ÊdJ□ söz grubu “sükker-i sūd” şeklinde okunmuştur (OŞT., I-II/355). Bu okuyuşa göre ‘fayda(nın) şekeri’ türünden anlamsız bir tamlama yapılmış olur; oysa beyitte bununla anlatılmak istenen ‘şeker karıştırılmış süt, şekerli süt’tür.

Sūd-sūd œu□ karıştırmasının bir diğeri tanığı da şu mısırâdır:

“Biñ kerre saña itmedi mi sud neneñ niyaz” (OŞT., III-V/466)

Tahmîn edileceğı gibi buradaki “sud neneñ”, *südneneñ sūd-nineñ* !ëMì œu□ kelimesidir (HOP., VI/330).

Mestāne her çiçek kí ©ıvırmış külāhını / Gūyā kí bir nigārdurur şū u şīve-kār (HOP., VI/64)

beytinde ©ıvırmış gı-u- kelimesi “kurmuş” diye okunmuştur (OŞT., I-II/367).¹⁴ Bu yazılışa göre ©urmuş değil ©ıvırmış olmalıdır. Bu beyitte *külāh*, Gıbb’in de belirttiğı gibi *goncadan* kinâyedir (OŞT., I-II/367⁸⁴⁷).

Demdir kí sūz-ı terbiyetiñden ire kemāl / Kim tāb-ı āfitāb ile †oş-būy olur gül-āb (HOP., VI/65)

beytinde *sūz-ı* “söz” ve *āfitāb* da -HOP., VI da »U×-ı benzeri yazıldığı için a©¶āb zannedilerek- “aktāb” diye okunmuştur (OŞT., I-II/370).

Bu beyitte, gül suyunun elde edilişiyle ilgili bir yoldan bahsedilmektedir: Bilindiği gibi, gül suyu, daha çok güllerin haddeden geçirilmesiyle, imbikten çekilmesiyle, yâni damıtma usûlüyle elde edilir. Ancak gül suyu îmâlâtının bir diğer yöntemi de vardır. Bunda, yağmur suyuyla dolmuş sığ toprak bir tepsiye gül yaprakları konur, ardından bütünüyle güneşe tutulur. Bu işlemle elde edilen gül suyu, güllerin imbikten çekilmesiyle elde edilen gül suyundan, gül yağından daha değerlidir (OŞT., I-II/370₈₇₈).

İşte beyitte anlatılmak istenen bu ikinci yöntemdir. *Sūzun* “söz” ve *āfitāb*ın “aktāb” okunamayacağı bu açıklamadan da anlaşılabilir.

“Çekişde dahi lazımdır te’ennî kim urur soñra / Hırıldı eyleyüb evvel gül-âb âheste âheste” (OŞT., III-V/452)

beytinde, üstteki beyitte elde ediliş yollarını da belirttiğimiz gül suyundan bahsedilmemektir; bu nedenle “gül-âb” okuyuşu yanlıştır. Buradaki kelime ‘köpek’ anlamındaki *kelbin* çokluk hâli olan *kilāb* »ö½ olacaktır. Böyle olunca “urur” okunan kelimenin de *ürür* —Ė« olması gerekir (HOP., VI/320). Çünkü beyitte anlatılan şudur: Kavgada, münâzaada (: *çekiş*) bile ihtiyatlı olmak gerekir; nitekim köpekler, saldırmadan önce hırlamaya başlar, sonra ürürler.

Devlet anıñ kî kendüyi dünyāya virmedi / Dünyā diyene meyl ü mu-ābbet a¶āyımış (HOP., VI/66)

beytinin ikinci dizesi “dünya-i deyyane” diye başlatılmıştır. Muhtemelen bu okuyuşa sebep, *diyene* kelimesinin HOP., VI da ĖîU²œ yazılmış olmasıdır (OŞT., I-II/371). Ancak bir eski Türk edebiyâtı uzmanının bu türden yazılışlara Türkçenin neredeyse son dönemlerine kadar rastlandığını, temel bilgilerden biri olarak, bilmesi beklenir.

İder Necâtî cennet-i dergâhıñ ârzü / Gerçi cihānda işbu heves olaca© değil (HOP., VI/67)

beytindeki *ider* -b² « , “eydür” ve *olaca*© o¶¼Ė« da “olucak” okunmuştur (OŞT., I-II/372). Bu okuyuş doğru değildir. Söz gelimi ilk dizeyi orijinal kelimeleriyle nesre çevirmek istersek; ‘Necâtî, cennet-i dergâhını arzu eydür’ türünden anlamsız bir sözle karşılaşırız. Oysa şâir sevgilisinin/muhâtabının bulunduğu yeri cennetle özdeş görerek orayı, dolayısıyla sevgilisini/muhâtabını *arzu ettiğini* ifâde etmek istemiştir.

Lebi gonca beli ince güzeller (HOP., VI/67)

mısrâındaki *beli* √*□ kelimesinin “belî” diye okunması yanlıştır (OŞT., I-II/372). Çünkü burada ‘*beli* ince, ince *belli*’ güzellerden söz edilmektedir; ‘evet’ anlamına gelen *belî* kelimesi söz konusu edilmemiştir.

Bir iş it kim anılasın dünyede / Ey Necâtî fâ‘ilâtün fâ‘ilât (HOP., VI/69)

beytindeki *anılasın* s□ö'¬ , “aňlasın” okunmuştur (OŞT., I-II/374). Bu okuyuşa göre, şu soru haklı olarak akla gelmektedir: Kim, kimden, neyi, niçin ‘anlama’sını istemektedir? Ne var ki bu sorunun mâkul bir cevâbı yoktur. *Anılasın* okuyuşuna göre ise, şâir, kendi şahsında insanlığa şu mesajı vermiş olur: ‘Öldükten sonra (dünyâda) anılmak istersen, bu isteğine yaraşır bir iş işlemelisin, eser bırakmalısın’.

“Ey destimal göndereyin sini yâre çık / Kirpüklerimi eyleyeyin çevreñe saçık

Gözüm karasını ezeyin nakş yazayın / Bu îveyle ol sanemün var yüzine bak” (OŞT., I-II/375)

mısrâlarındaki “çık”, “saçık”, “îveyle” kelimeleri sırasıyla *ça*© oç , *²aça*© oç# ve *şiveyile* ë*²^uš- olacaktır (HOP., VI/69-70). Son kelimedede bir dizgi hatâsı olduğu anlaşılmaktadır; ancak, “bak” ile hiçbir ses benzerliği bulunmayan “çık” ve “saçık” kelimelerinin dizgiden kaynaklanmadığı bellidir.

Çevre ^ó-úuóç burada ‘kenarı işlenmiş ve etrâfı kıvrılmış yağlık ve mendil’; *²aça*© ise bu ‘mendilin kenarlarına dikilen iplik püskül’ demektir.

Ça© kelimesinin beyitteki anlamı ‘tâ, tam, tamam’dır.¹⁵

¹avşan uy©usı virmeğe pedere / Gürg ²aydına gitdiler sefere (HOP., VI/74)

beytinde ‘kurt’ anlamındaki *gürg* ¯dö kelimesi burada olduğu gibi birçok yerde “gerek” vb. okunmuştur (OŞT., I-II/425). Üstelik bu beyitle aşağıdaki dizeler, Hamdî’nin *Yûsuf ü Züley‘â*’sının; “kurdun Yûsuf’u kardeşleri tarafından avlaması ve iftirâları” başlığı altında yer almaktadır. Meselâ bu kelime;

Her kí ol gürg-i nefsi itdi mu¶ā‘ (HOP., VI/75)

Güş-ı gürg-e çün irişdi bu ‘itāb (HOP., VI/75)

Gürgün a-vāline gücendi özi (HOP., VI/75)

dizelerinde hep “gerg” diye okunmuştur (OŞT., I-II/426; OŞT., I-II/426; OŞT., I-II/427). Bu kelime Farsçada ‘uyuz (hayvan), iğrenç ... ’ anlamlarına gelir; ancak, bu dizelerde bu kelimenin söz konusu olamayacağına, mesnevînin alt başlığı dahi yeterli bir delildir.

Aynı kelime;

éuzuı çün ©apar gürg-i beyābān (HOP., VI/81)

dizesiyle;

Bir güsfendi ¶u‘me ©ılar gürg-i cān-şikār (HOP., VI/363)

mısrânda ise “gerg-i” okunmuştur (OŞT., I-II/436; OŞT., III-V/566) ki bu hâliyle 4. grubun örnekleri arasında da sayılabilir. İlk dizedeki ©uzu ve ©apma© kelimelerinin varlığından hareketle kuzuyu kurdun kapmış olacağı, kolayca akla gelebilirdi...

Arkaik ve günümüz telaffuzuyla kısmî bir farklılık gösteren Türkçe kelimelerde hazırlayanın bayağı zorlandığı anlaşılmaktadır. Mesela Fuzûlî’nin;

Dözmek olmaz tîğ-ı bî-dādına şîrîn lebleriñ (HOP., VI/141)

dizesindeki -‘katlanmak, dayanmak, tahammül etmek; sabretmek; rızâ göstermek...’ demek olan- dözmek p | “Èœ kelimesinin “düzme” (OŞT., III-V/78); Hâkânî’nin;

Naðar itdikce aña Rabb-i Ğafür / Derledi şerm ü -ayādan ol Nür (HOP., VI/178)

beytindeki ‘terledi’ demek olan *derledi* Èb¼œ kelimesinin “dirildi” (OŞT., III-V/146); Yûnus Emre’nin;

Et ü deri süñük çatan¹⁶ ten perdelerini ¶utan / éudret işim ço©dur benim hem ôāhir u ‘ayān benim (HOP., VI/6)

ve;

Et ü deri süñük çatan ©udret ile diri ¶utan / Àikmet beşiğinde yatan ©udret südin emen benim (HOP., VI/5)

beyitlerindeki, ‘kemik’ anlamındaki *sühük* „سُحُوكٌ kelimesinin “sökük” okunabilmesi bu cümledendir (OŞT., I-III/118; OŞT., I-II/117). Şu kadar ki, beyitlerin ilkinde, ihtiyat payı bırakılarak “sökük (!)” tarzında okunan kelime, ikinci beyitte de aynı yazıldığı hâlde, hiçbir şüpheye yer verilmeksizin, rahatlıkla “sökük” okunmuştur. Burada insanın et, deri, kemik...ten yaratılmışlığı ifâde edilmektedir; “sökük”le ilgili herhangi bir belirti yoktur.

Kadı Burhâneddîn’in ünlü bir tuyuğundan olan;

Didim lebiñi ²orsam ü emsem ola mı / Bu derdime [dermân] ‘aceb em sem ola mı (HOP., VI/18)

beytindeki, ikinci dizedeki *em sem* ر□ ◌◌ de ilk mısırâdakiyle aynıymış gibi “emsem” okunmuştur (OŞT., I-II/148).

Buradan, hazırlayanın Türkçe *em* ◌◌ kelimesine yabancı olduğu anlaşılmaktadır. Bu kelime ‘devâ, ilâç, derman; çâre’ demektir. Bu anlamda olmak üzere, yalın olarak kullanıldığı gibi, *sem* ر□ ile birlikte, *em sem* ر□ ◌◌ olarak da kullanılır. Yalnız, bu durumda şâirler, ‘zehir’ demek olan Arapça *sem(m)* ر□ kelimesinden de yararlanırlar. Böylelikle *em* ve *sem* arasındaki tezattan yararlanmış olurlar. Ayrıca *emin* ‘öpücük’ anlamı da vardır.¹⁷ İşte, bu beyitteki kelimeler arasında, bu nevi karmaşık anlam ilişkileri bulunmaktadır. Nitekim bu beyit de sözünü ettiğimiz bu noktaya örnek teşkil eder türdendir.

Hazırlayanın bu yanılığa düşmesinin ikinci nedeni, yukarıda da görüldüğü gibi, *emsem* ile *em sem* kelimelerinin HOP., VI’daki yazılışlarına dikkat etmeyiştir: İlki *emsem* ر□ ◌◌ şeklinde, ikincisiye *em sem* ر□ ◌◌ biçiminde yazılmıştır.

Èudâyâ sen beni iletme sine / Kí ©amusın görem sîne be-sîne (HOP., VI/96)

beytindeki, ‘mezar, kabir’ anlamındaki *sin* kelimesinin datif ekli hâli *sine* ãMš□ , ‘göğüs’ demek olan *sîne* sanılması da bu türden bir yanılığın eseri- dir (OŞT., I-II/466).

“İde çün seyl ekini seniñile pür / Ne hâsıl yagsa yagmur yirine dür” (OŞT., I-II/436)

Bu beyte ilişkin müellifin şöyle bir notu bulunmaktadır: “Sel, dağlardan aşağıya taşları getirip buğday tarlasını mahvederek insanları gıdâsız bırakınca gökten mücevher yağmasının ne anlamı vardır? Eğer insan yiyeceksiz kalırsa zenginliğin ne önemi var? Aynı fikir Sa’dî’nin *Gülistân* isimli eserinin üçüncü kitabının 17. hikâyesinin¹⁸ de başlıca konusudur.” (OŞT., I-II/436₁₀₇₀)

Yalnızca bu nottan, bu nottaki “taşlar” sözünden bile “seniñile” okunan kelimenin *sengle, sengile* (: taşla, taşlarla) olması gerektiği açık olarak anlaşılmaktadır (*HOP.*, VI/81). Bu türden, metin ile metne ilişkin düşülen dip notlarındaki çelişkili ve alenî yanlışlar azımsanamayacak ölçüde olup, bir örnek daha zikrettikten sonra -bu yazıda ele alınacak olan- geri kalanı, yazımın ilgili bölümlerinde yerlerini alacaktır.

Tāb-ı ʿurşīd ile ezhārī görüb ʿandım kim / Şemsī dūlbend giyer başlu başına eşcār (*HOP.*, VI/88)

beytindeki *dūlbend* (dilbend) kelimesi “dilbend” okunmuştur (*OŞT.*, I-II/455). Aynı yanlış, beyte ilişkin düşülen notta da yinelenmiştir: “Şemsî dilbend eskiden kadınların giydiği bir tür türbandır. Bu devrin şâirleri tarafından sık sık işâret edilir.” (*OŞT.*, I-II/455₁₁₆₀)

Görüldüğü üzere dip notunda bir tür “türban”dan bahsedilmektedir. *Dil-bend* ise, ‘gönül bağlayan; seven’ anlamına gelen bir kelimedir. Sâdece “dilbend” diye “bir türban”ın -en azından bu beyitte- var olmadığı için değil; beyitte sevmek, sevmek hiç söz konusu edilmediği için de bu okuyuş doğru değildir. Şâir, havanın ısınmasıyla, bahârın gelişiyle ağaçlarda açmış çiçekleri söz konusu ederek, bu manzarayı görünce ağaçların ‘şemsî tūlbend’ giydiklerini sandım demektedir.

Bu beyitteki ikinci yanlış *giyer* (gîre) kelimesinin tereddüt edilmesizin “gîre” okunmuş olmasındadır. Ne idüğü hazırlayanca da belli olmayan bu “gîre” kelimesi, aşağıdaki beyitte “tahfifen” okunmuştur:

“Âsmânî bir köhen câme gire çerh-i geda / Penbesidir işbu yer yer görünen ebr-i sefid” (*OŞT.*, I-II/458)

Oysa *HOP.*, VI/91’de burada gösterdiği yazılış da (gîre) şeklindedir (*HOP.*, VI/91). Bunun “gîre” değil yine *giyer* olduğu âşikârdır. Öte yandan, beyitteki teşbih dikkate alınması durumunda da *girmek* yerine *giymek* kelimesi yaraşır: Beyitte felek, eski bir elbise giymiş dilenci olarak düşünülmüştür; yer yer dikilen yamalar, bulutlar arasından vücûdu, teni görünmektedir. Aslında müellif bu noktayı beyit için düştüğü notta belirtmiş; hazırlayan da, çevirisinde “giymiş” kelimesini kullanmıştır. (*OŞT.*, I-II/458₁₁₉₁)

Bu kelimenin hazırlayanı hayli zorladığı anlaşılmaktadır: Ezherî’nin;

Bürüyāya ²arılıb ²a-rāda ditrer ney-şeker / Gel piyāzı gör kí ©at ©at ar©asında cāmesi¹⁹

beyti kaydedildikten sonra²⁰ şu ifâdelere yer verilmiştir: “Âlî bu beytin ikinci mısraını tenkîd ederek şöyle olması gerektiğini söyler:

“Gel piyazı gör ki kat kat cāme-i rengîn-gîr” (OŞT., I-II/262)

Bu şekildeki okuyuşun, Âlî’ye değil hazırlayana âit olduğunda kuşku yoktur. Çünkü hiç şüphe yoktur ki Âlî, bu dizenin;

Gel piyāzı gör kí ©at ©at cāme-i rengîn giyer

biçiminde söylenmiş olması durumunda daha “rengîn” olacağını ifâde etmek istemiştir²¹.

Fuzûlî’nin bir “muhammes”inden olan;

Ey -arîr içre teniğ mu¶la© bilür içre gül-âb (HOP., VI/138)

mısraındaki -*billür* kelimesinin bir diğer ve yalnızca şiirde kullanılan “tahfîfi” biçimi olan- *bilür* (= *belür*, *bülür*) -u*□ kelimesi “bilür” okunmuştur (OŞT., III-V/76). *Bilmek* fiilinin üçüncü teklik şahıs geniş zaman kipi eski harflerle, umûmiyetle -u*ş□ şeklinde yazılmakla birlikte, bu kelimenin -u*□ biçiminde yazılmışlığı az değildir. HOP., VI’nın gösterdiği yazılış da budur. Hazırlayanın yanılığa düşmesine bu tarz yazılış neden olmuş görünmektedir. Ancak Gibb’in bu mısraa ilişkin de bir notu bulunmaktadır. Bu dip notu; “ten, gülyâğı; şeffaf ipek elbise ise kristal kâsedir” yollu çevrilmiştir (OŞT., III-V/76₁₇₃). Bu açıklamadaki “kristal kâse”nin “bilür” (: bilir) değil *billür* kelimesinin tercümesi olduğu düşünülmeliydi.

Ol éâdir-i kün fe-yekün lu¶f idici Ra-mân benim / Kesmeden rız©ını viren cümlelere sul¶ân benim (HOP., VI/6)

beytindeki *kesmeden* ÊbL□½ , “kesemden” diye okunmuştur (OŞT., I-II/117).

Bu okuyuş başlıca şu nedenlerden yanlıştır: Bu kelime ‘kolay, kolaylık’ anlamındaki *kese* ë□½ kelimesi değildir. Türkçede *kese* şeklinde yaşayan ve aslen *kîse* ë□ş½ olan kelimedir. *Kîsemden* ya da *kesemden* yazılmak durumunda ÊbL□½ yazılışından çok, Êb|ë□ş½ ya da Êb|ë□½ yazılması bir kuraldır. *Kesemden* kelimesinin kural dışı ve yanlış olarak ÊbL□½ şeklinde yazılmışlığı da olabilir; o takdirde de beytin anlamının düşünülmesi gerekir. Hazırlayanın okuyuşuna göre beytin anlamına bakılacak olursa, Yûnus Emre gibi bir şâir, üstelik Allâh’ın diliyle, ‘bütün yaratılmışların rız-

kını ben *kesemden veriyorum*' diye konuşturulmuş oluyor ki yakışık almamaktadır.

Kimi basit yanlışlıkların, çok ünlü dizelere denk gelmiş olması gerçekten üzücüdür: Nedîm'in ünlü bir şarkısında tekrarlanagelen;

Bâğa gel ey gül-beden açıl gül ey gönça-dehen (*HOP.*, VI/248-9)
mısrâındaki *açıl gül* قÖ ق□¬ tam dört kere “açıl gel” diye okunmuştur (*OŞT.*, III-V/299-300). Aynı şâirin, ünlü bir şarkısından olan;

“Gel gittiğini aınmayalım gülşene sen gel” (*OŞT.*, III-V/298)
dizesindeki ilk kelime de *gel* değil *gül* قÖ olmalıydı (*HOP.*, VI/248).

2. Gerekemediği hâlde yapılan ve gerektiği hâlde yapılmayan Farsça terkiplere ilişkin yanlışlar: Bu gruba giren yanlışlar çok fazladır. Muhelif gruplardaki değişik örneklerde görüldüğü/görüleceği gibi, bu yazının sonundaki listede fazlasıyla mevcuttur. Bu nedenle burada birkaç tânesi verilmekle yetinilecektir:

“Ey sanem sen mazharullahsın / Nüşa-i cümle kelimullahsın” (*OŞT.*, I-II/245)

okuyuşundaki yanlışlık, Farsçaya göre yapılması gereken tamlamanın Arapçaya göre yapılmış olmasından ibârettir. Diğer ifâdeyle, beytin doğrusu;

Ey ²anem sen maðhar-ı Allâh'sın / Nüşa-i cümle Kelâmullâh'sın²²
biçiminde olmalıdır.

Ger göre Ferhâd sen Şîrîn-leb için ¬âlimi (*HOP.*, VI/90)
dizesi;

“Ger göre Ferhad sen-i şîrîn leb için hâlimi” (*OŞT.*, I-II/457)
biçiminde okunmamalıdır. Benzer abes tamlama örneğine;

Åoy köpek ©almasa da dişleri ¶urmaz ba¶¶âl (*HOP.*, VI/377)
olması gereken dizenin;

“Say-ı köpek kalmasa da dişleri turmaz battal” (*OŞT.*, III-V/583)
tarzındaki okuyuşunda ve meselâ;

Gicem ²açunla şeb-i ©adr olur vü berât / Günüm yüzünle şeref-i âfîtab
olur (*HOP.*, VI/30)

beytinde de karşılaşılmaktadır: Bu beyitteki *şeb-i cādr* –b– Āv– , “şeb-i kadar” okunmuştur (OŞT., I-III/193). Aslında bu beyit dolayısıyla bir not düşülmüş ve Kadir ve Berat geceleri hakkında bilgi verilmiştir. Üstelik hazırlayan, bu notta “Leyle-i kadr” ve “kadir gecesi” ifâdelerini de kullanmıştır (OŞT., I-III/193₃₅₉).

Yazımızın, birinci grupta değerlendirdiğimiz hatâlar arasında, kimi basit yanlışlıkların, çok ünlü dizelere denk gelmiş olduğunu, üzülenek belirtmiş ve bu durumu Nedim’den örneklemiştik. Çıkış noktası itibâriyle aynı olan bu yanlış, eski Türk edebiyâtıyla ilgili olan herkesin çok iyi bildiği, yine Nedim’in ünlü;

Èâl kâfir zülf kâfir çeşm kâfir el-amân / Ser-be-ser i©lîm-i –üsünü
kâfiristân oldu hep (HOP., VI/243)

beytinde de yinelenmiştir (OŞT., III-V/294): İlk dizenin;

“Hâl-i kâfir zülf-i kâfir çeşm-i kâfir”

diye okunması gerçekten anlaşılır gibi değildir. Bu okumayı, HOP., VI’nın bu dizeyi;

dŞU½ ĀrA□ dŞU½ Ān¼` dŞU½ Ā%U•

tarzında, ilgili kelimelerin arasına “izâfet kesresi” koymuş olması dahi haklı kılamaz. Çünkü bu tarz bir harekelemeyi Gibb ya da Browne bile yapmış olsalar, yanlıştır. Bu tür yanlışların ise eski Türk edebiyâtıyla akademik düzeyde ilgilenen bir uzmanın dikkatinden kaçması düşünülemez.

3. Kelimeleri ve ekleri akla gelmedik şekilde birleştirip ayırarak yapılan, anlamına çevirenin bile akıl erdiremeyeceği yanlışlar: Hazırlayanın, bâzı kelimeleri bilmeyişi dolayısıyla gelişigüzel bir okuyuş yolu benimsediği tercüme boyunca hissedilmekte hattâ alenî olarak anlaşılmalıdır. İşte burada yer vereceğimiz kimi yanlışlıklar, insana âdetâ ‘bu kadar olur!’ dedirtecek cinstendir. Örneklerde görülmüş üzere bu gelişigüzel okuma tarzı bâzen mizâhî bir çehreye de bürünmektedir.

“Şevkim ol mâha oldu hemdem ü yâr / Cihan bezminden özge Âlemi var” (OŞT., III-V/138)

beytinde *şev*© geçmemektedir; “şevkim” kelimesi, *şu kim* r½ u– sözünün birleştirilmesiyle ortaya çıkmıştır (HOP., VI/171). (*Şevk*, Arapçada ve Osmanlı Türkçesinde ‘diken’ anlamıyla yaygındır; “şevkim” olsa olsa ‘dikenim’ anlamına gelir).

“Ger meyt haliyle olub bir dem devran” (OŞT., I-II/266)

mısrânda “ger” edatıyla “meyt” kelimesine bölüştürülen kelime, *germiyyet* xš | dö kelimesidir (HOP., VI/46). Bu dize, ancak;

Germiyyet-i -âli(y)le olub bir dem-i devrân

şeklinde okunması durumunda bir anlamı olur.

Görürler bir zülâl-i pāk ü ²āfi / Göñül derdinedir kâfi vü şāfi (HOP., VI/35)

beytindeki *dardinedir* -œ ëM² œ-œ kelimesinin “dardine dür” okunmasının temelinde de, aynı etkenler bulunmaktadır (OŞT., I-II/217). Bundaki *-dir*, *-dür* eki aslında *kāfi* ve *şāfi* kelimelerine âittir: ‘Kâfidir, şâfidir’ demektir.

Olsun ilâ yevmi’l-©ıyâm şāhân-ı dehre mültecâ (HOP., VI/274)

dizesindeki *ilâ* v¼« kelimesi tereddütsüz olarak “eli” okunmuştur (OŞT., III-V/344).

Yûnus Emre’nin;

Yıldırım olub şa©ıyan şa©ıyub nefsi ¶lo©uyan / Ol yer ©a’rında böğüren ol ağulu yılan benim (HOP., VI/5)

beytindeki *böğüren* kelimesi, belli ki Ê«d¼zu□ şeklinde yazıldığı için “bu giran” tarzında okunmuştur (OŞT., I-II/116). İlgili dizede, ‘yerin diplerinde böğüren ağulu bir yılan’dan bahsedilmektedir.

“Himem o da togmuş kemîn çâkeri” (OŞT., III-V/305)

dizesindeki “o da togmuş”, *evde ¶oğmuş* gL□u¹ ^œË« cümlesidir (HOP., VI/253).

“Değil mi mü’minüñ kalbi ezâlim yohsa beytu’llah” (OŞT., III-V/157)

ve;

“Belasın ezâlim belasın bela” (OŞT., III-V/302)

dizelerindeki “ezâlim” de *a õâlim* r¼U° « (HOP., VI/179; HOP., VI/251);

“Abı vefa bunu ben bildim eyledim ilân” (OŞT., III-V/364)

mısrândaki “abı vefa” da, tahmîn edileceği üzere *a bî-vefâ* UŞË v□-ı sözüdür (HOP., VI/290).

“Tursun musandarada hele ur ki tarak” (OŞT., III-V/469)

dizesi, aslında;

'ursun mu²andırada hele öreke ¶lara© (HOP., VI/333)
olacaktır.

“Del’olma gayri kapa ko tonuñ kapagını” (OŞT., III-V/466)
mısrâının doğrusu;

Del olma gayri ©apa ©u¶unun ©apağını (HOP., VI/331)
biçimindedir.

Vâsıf’ın;

“Hay hay bari yur damıña gülelim biraz” (OŞT., III-V/466)
diye okunan dizesi;

Hay hây bâri yordamıña gülelim biraz (HOP., VI/330)
okunmalıydı.

“Şam ol ki sile çerhı çerâg itdi mâhtâb (!)/ Kim zîb-i duşı ferve-i
sincabdır bu şeb” (OŞT., III-V/509)

beytinin aslı şudur:

Şām ülkesiyle çer’ı çerâg itdi mâhtâb / Kim zîb-i dūşı ferve-i sincâbdır
bu şeb (HOP., VI/355)

Görüldüğü gibi, *ülkesiyle* ë*ş□ ëJ¼Ē« kelimesi “ol ki sile” tarzında
okunmuş; muhtemelen bunun hiçbir anlamı olamayacağı düşünülerek, mısra
ünlem işaretiyle karşılanmıştır.

“Ne ihtimal-i reha ne ümid az idi / Ne hod metâlib-i vârestegi-i dam-ı
kuyud” (OŞT., III-V/282)

beytindeki “ümid az idi” de *ümîd-i âzâdî* Èœ«”-ı Åbş | 3« terkîbinden baş-
kası değildir (HOP., VI/236).

Gerdün meger âsûde midir kendi kederden (HOP., VI/193)

dizesindeki *âsûde midir* -bş | ^œu□-ı hiç bir sebep yokken “âsûde-i mey-
dir” okunmuştur (OŞT., III-V/188).

“Lebüñ emsem olur mey hasta cânâ / Tabîbim gel mürüvvet kıl cevab
it” (OŞT., III-V/125)

okuyuşundaki temel hatâ ise, metindeki basit bir harekeleden kaynaklanmaktadır: İlk dizesi, aslında;

Lebiñ emsem olur mı ʾaste cāna

olmalıyken, *olur mı* sözündeki *mı* soru edatının bir şekilde *mey* √ó| yazılmış olması (ve *cāna* ʾiU2 kelimesinin de “cânâ” okunması), beyti gülünç hâle sokmuştur (*HOP.*, VI/165). Ancak bu çok basit bir harekeleme hatâsı olup, hazırlayanın dikkatinden kesinlikle kaçmamalıydı.

Hazırlayanın aynı yazılan *mı* soru edatıyla *mey* kelimesindeki sıkıntısı çeşitli tanıklarda görülmektedir. Meselâ;

“Bezme arak mı oldu rîzân” (*OŞT.*, III-V/245)

mısrândaki “arak mı”nın ‘ara©-ı *mey* (ya da belki ‘ara© [u] *mey*) olduğu bellidir (*HOP.*, VI/232). Bu yanılığdan ünlü beyitler de nasiplenmiştir. Meselâ Nedîm’in;

Bir nihānīce tebessüm de mi ʾıgmaz cānā / Söyle billâh deheniñ tâ o
©adar teng midir (*HOP.*, VI/245)

beytindeki *tebessüm de mi* √| ʾbLÒ□¼â söz grubunun “tebessümde *mey*” okunabilmesi, buna iyi ve yeterli bir örnektir (*OŞT.*, III-V/296).

Hâfız Paşa’nın 4. Murad’a hitâben yazdığı ünlü gazelinden olan;

Èa²m-ı bed-kîşi oyunda ruʾ be-ruʾ şeh-mât ider / Cengde at oynadır
ferzâne bir er yo© mıdır (*HOP.*, VI/190)

beyti;

“Hasm-i bed kişi oyunda ruh be ruh şehmat ider / Cenkte at oynadır
ferzâne berar yok mudur” (*OŞT.*, III-V/179)

biçimine tahavvül etmiştir.

Vâsıf’ın;

“Bak büyük ablañ oldu köçek tevbe de gelin” (*OŞT.*, III-V/461)

diye okunan dizesi anlaşılammıştır: Bu mısırâda “köçek” vs.den bahsedilmemektedir. *Küçük tevbe* ya da *küçük tövbe* ʾuô p□u½, eskiden kadınlarca bir ay (“şâban ayı”²³, “kamer takvîminin altıncı ayı, cemâziyülâhir”) adı olarak kullanılan bir isimdir. Bundan önceki ay olan cemâziyülevvel de *büyük tövbe* olarak bilinirdi.²⁴ Yâni mısırâ;

Ba© büyük ablañ oldu küçük tevbede gelin (*HOP.*, VI/325)
biçimindedir.

Yine aynı şâirin;

“Neyimiş patiste telli pate göte yok deve” (*OŞT.*, III-V/462)
diye okunan dizesi de, aslında şöyledir:

Neymiş patista telli pataküte yo© deve (*HOP.*, VI/326)

Pataküta ya da *pataküte* kelimesi; kilise (yangın) tulumbacılarına mahsus, yakası kadifeli, çapraz ipekli bir tür mintanın adıdır. Kadınlarca, üstlük olarak, giyildiği de anlaşılmaktadır.²⁵

Hasan Aynî'nin;

“Bulup neşv ü nema der-sâk-ı gündem / Derun-ı hıntayı kendim beğendim” (*OŞT.*, III-V/498)

diye takdîm edilen beyti, bu hâliyle Vâsıf'ın yukarıdaki dizesinden farksızdır:

“Gündem” kelimesi, dîvan şiirinde, hele hele bu şiirin bu türden sâde olmayan beyitlerinde kullanılmak şöyle dursun, yakın bir geçmişe kadarki Türkçe sözlüklerde bile yer almamaktaydı. Bu nedenle bu beytin, “gündem”in Cumhûriyet öncesi şiirimizde kullanılmış olduğuna tanıklık edemeyeceği ortadadır.

Bu beyitte Türkçe olan “gündem”den söz edilemeyeceğine göre; Farsça *günd* kelimesine bakılacak olursa beyit müstehcenden öte kaba bir ifâdeye bürünür: *Günd* kelimesi ‘er bezi’, *sâ©* ise ‘sap’ demek olduğundan (*der-*)*sâ©-ı günd(em)* terkîbinin nâhoş bir anlamı olur.

“Gündem” diye okunan kelime, aslında ‘buğday’ anlamındaki Farsça *gendüm* ÂbMÖ kelimesidir. İkinci dizedeki Arapça *١ن¶ا* ëDM0 kelimesiyle anlamdaştır. Beytin doğrusu şöyle olmalıdır:

Bulub neşv ü nemâ der sâ©-ı gendüm / Derün-ı *١ن¶ا*yı gendüm begendüm (*HOP.*, VI/350)

Şu kadar ki “gendüm begendüm” diye okuduğumuz kısım, *HOP.*, VI da *kendim begendim* ÂbM~□ r²bM½ tarzında yazılmıştır. Bu, doğru olmakla birlikte, yeterli değildir. Çünkü bu ibârenin, titiz bir müstensih elinde *gendüm begendüm* (: *gendüm begendüm* [: *kendim beğendim*]; *gendüm be-gendüm*) okunacak tarzda, ÂbMJ□ ÂbM½ ya da ÂbM~□ ÂbMÖ yazılacağı şüphesizdir.

Bu gruptaki yanlışları, zarif bir beyitle noktalamak istiyoruz: Nedîm'in;

‘utar göbek burısı gönçayı açıldı©ça / Şikâf-ı pîreheniñden o gül gibi nâfiñ (HOP., VI/242)

beytindeki ‘mîde sancısı, karın ağrısı’ demek olan *göbek burısı* √□²-u□ p□uÖ da “göbek borusu” olarak okunmuştur (OŞT., III-V/293). “Göbek borusu”nun anatomide kullanılan terimlerden olamayacağına hazırlayanın da katılacağını düşünüyoruz. Bu bir yana, bu beyitteki “Nedîmâne” inceliğın hiç farkına varılmadığı anlaşılmaktadır: Bu beyit, Nedîm'in kendine has olan hafifmeşrep, şuh beyitlerindedir. Beyitteki tasvir özetle şudur: Şâir, göbeğini açıkta bırakmış, elbisesinin yarığında göbeği görünen bir kadından/kızdan söz etmektedir. Göbeği, âdetâ gül gibidir. Henüz açılmakta olan gül, yâni gonca sevgilinin gül gibi göbeğini görünce, kıskançlık krizlerine tutulup mîde krampları yaşıyor.

4. Arap harfleri ile yazılmış kelimeleri sözlüklerde bile yeri olmayan kılıklara sokarak yapılan çeviriler: Çıkış noktası îtibâriyle bir önceki grupta benzerlik, zaman zamansa ayniyet gösteren bu bölümdeki yanlışlar, sıradan yanlış okumalar olmayıp, kelimenin tam anlamıyla ‘nevzuhur’ kelimeler ve terkiplerden oluşmaktadır:

Benim ebed benim be©ā ol éâdir-i Àa©-mu¶la©ā / Yarın Èızır ola sa©ā anı ©ılan ğufrân benim (HOP., VI/6)

dizelerindeki, sa©ā UÒI□ şeklinde yazılmış olan kelime, “sükkâ” okunmuştur (OŞT., I-II/117). Aslında bu beyitteki yanlışlığa, Gibb'in beyit dolaşısıyla düştüğü uzunca not (OŞT., I-II/117₁₅₉) dikkatli okunmuş olsaydı, düşülmeyecekti. Çünkü bu notta Èîör hakkında yeterli bilgi verildikten sonra *âb-ı ayâtı* için tek kişi olması dolayısıyla ‘ölümsüzlük suyu’nun sâkîliğini yapacağı ifâde edilmiştir.

Sa©ā, günümüz Türkçesinde *saka* olarak yaşayan kelimenin aslı şeklidir.

Birinci grupta beyit hâliyle verdiğimiz;

“Bûriyâya sarılıp sahrada ditrer nîşker” (OŞT., I-II/262)

dizesindeki “nîşker”in -‘şeker kamışı’ anlamına gelen- *ney-şeker* dJ- vî olduğu açıktır.²⁶

Bu “nîşker” ile benzer bir başka kelime de;

“Bilmem ki âkibet nîdser mâcera-yı aşk” (*OŞT.*, I-II/430)

dizesindeki “nîdser” kelimesidir. Aslında kelime *HOP.*, VI ta açık ve doğru bir biçimde harekelenmiştir (*HOP.*, VI/77). Bu bakımdan, kelimenin ne anlama geldiği kestirilemese bile, ÛdÓ□ÅbÓî şeklinde yazılan kelimedeki hareketlere bakarak ve kelimeyi heceleyerek bu kelime, *n’e-di-ser*, *n’i-di-ser* olarak doğru okunabilirdi.

Bir dip notunda, Sehî ve Lâtîfi’den naklen, Cem Sultan’la Bâyezîd arasında geçen manzum atışmaya değinilmiştir. Sözüm ona Bâyezîd, Cem Sultan’a şöyle cevap veriyor:

“Heycû’l-harminem diyüben da’vî kılarısın / Bu saltanat-ı dünyeviye bunca talep ne” (*OŞT.*, I-II/344₇₆₃)

Hazırlayanın “heycû’l-harmin(em)”den ne anladığı bir yana; okuyucuların bu ter kibimsiden bir şey anlayamayacakları ortadadır.

“Heycû’l-harminem” diye okunan kısım, bilindiği gibi, “haccû’l-Haremeynim”²⁷ (: $\neg\bar{a}c(c)\ddot{u}’l-\neg\bar{a}remeynim$)dir. Bâyezîd, Cem Sultan’a şunu demek istemektedir: ‘Sen $\neg\bar{a}c(c)\ddot{u}’l-\neg\bar{a}remeynim$ diye iddiâda bulunuyorsun; bu takdirde dünyevî saltanat için bu kadar istekli olmanın anlamı nedir?!’ (Cem Sultan Mısır’da dört ay kadar kaldıktan sonra, Arabistan’a giderek hac görevini yerine getirmiştir).

La’l-i nâbîñ yâdına düşdük şarâba şöyle kim / Her ne yer(de)²⁸ bir um-ı mey görsevüz küb düşerüz (*HOP.*, VI/92)

beytindeki *küp*, *küb* »u½ kelimesi “güb” biçiminde alınmıştır (*OŞT.*, I-II/459). Türkçede ‘birdenbire düşmek’ anlamında olmak üzere *küp düşmek*²⁹ deyimini bulunmaktadır; Mesîhî bu deyimini kullanmıştır. (*Ëum* kelimesi ‘küp’ anlamına geldiği için, *küp* kelimesiyle münâsebeti kurulmuş...).

Gelişigüzel okunmuş kelimelerden biri;

Olubdur sükkerî pâlüdeden ter (*HOP.*, VI/94)

dizesindeki *sükkerî* kelimesidir; şu kadar ki bu kelime, *HOP.*, VI da Ëd%□ yazılmış olduğundan “siñri” okunmuştur (*OŞT.*, I-II/462). Bizce bu, yazının sonlarında örneklerini göreceğimiz *HOP.*, VI daki basit yazım hatâlarından biri olup kolayca farkedilmeliydi. Başka bir deyişle, bu kelimedeki kefin

üstüne şedde konacakken, ÈdÒJ□ yazılacakken yanlışlıkla Èd%□ biçiminde yazılmıştır.

“Zeyn ola hûr u kasur u hem cihan / Bag-ı Rıdvān dahi zahn-ı gülsitan” (OŞT., I-II/162)

tarzında okunan dizelerin aslı şudur:

Zeyn ola -ūr u ©u²ūr u hem cinān / Bāğ-ı Rıẓvān da’i ²a-n-ı gülsitān

Muhtemelen teknik bir hatayla “cihan” okunan *cinān* ÊUM2 , *cennet* kelimesinin çokluk şekillerinden biridir; hazırlayanın “kasur” okuduğu ©u²ūr -uB- da burada ©a²r kelimesinin çoğul hâlidir (HOP., VI/23).

Mey ‘ā©ılı irşād ider ‘āşı©ları dil-şād ider / Seyle virir ber-bād ider dillerde ©oymaz gerd-i ğam (HOP., VI/194)

beytindeki *seyl*, “sil” (: *seyle* ë*ş□ : “sile”) okunmuştur (OŞT., III-V/189). Aynı hatâ;

Ba-r döküldi havādan mevc mevc / Seyller yürüdi yerden fevc fevc (HOP., VI/28)

beytinde de tekrarlanmıştır (OŞT., I-II/191). Oysa kelime burada bir buçuk hece değerindedir.

“Tañ mı aña muti olursa seba” (OŞT., I-II/426)

beytindeki “seba” kelimesinin de bir anlamı, daha doğrusu böyle bir kelime olmadığından yanlıştır. Burada ‘arşlan’ demek olan *seb*’, *sebu*’ kelimesinin çokluk hâli olan *sibā*’ ÝU³□ söz konusudur (HOP., VI/75).

“Güçile her hulyiye yeñiçeri gibi konup / Evleri öñine buzdan harbe dikti darb-dest” (OŞT., I-II/459)

Bu beyit de aslında şöyle olmalıdır:

Güç ile her -avlıya yeñiçerī gibi ©onub / Evleri öñine buzdan -arbedikdi ġarb-ı dest (HOP., VI/92)

Çünkü “hulyi” ya da “hulyiye” kelimesinin ne anlama geldiğini hazırlayanın da bilmediğine emîiniz. *Avlı* v³u0 kelimesiyse ‘avlu’ yerinde kullanılan bir kelimedir.³⁰

“Yazılır defter içre bekleki has” (OŞT., I-II/460)

dizesindeki “bekleki” kelimesinin *beglige* بـلـيـغـة (: beyliğe) olarak düzeltilmesi gerekir (*HOP.*, VI/93).

Gönlülün gönçesin çün etdi şüküft / Ya@dı cān perdesin nevāy-ı nühüft (*HOP.*, VI/77)

beytindeki, “şikeft” ve “niheft” okuyuşları yanlıştır (*OŞT.*, I-II/429). Dip notunda (*OŞT.*, I-II/429₁₀₁₉) da yinelenen “niheft” kelimesi -ki burada bir makām adıdır- Farsça *nihüften* ya da *nühüften* masdarından gelir. İlkine göre *nihüft*, ikincisine nazaran da *nühüft* okunur. “Niheft” adıyla bilinen, Türk müziğinde bir makām adı yoktur; bilinen, *nühüft* makāmıdır.³¹

Ziyâ Paşa'nın;

Bī(-)desteriñ helākine āye olur sebab / éatl-i semūr-ı zāra olur pōsti medār (*HOP.*, VI/364)

beytindeki *bī(-)desteriñ* بـيـدـيـرـيـن kelimesi “bīd-i setrūñ” okunarak, beyit anlaşılaktan soyutlanmıştır (*OŞT.*, III-V/566). *Bīd* diye bir kelime bulunmakla birlikte *bīd-i setr* tarzında bir terkip yoktur.

Bī(-)dester, Türkçede *²u iti* ve Arapça *©undüsten* bozma olarak *©unduz* diye bilinen hayvanın adıdır. Hayası eskiden ilâç olarak kullanılırdı.³² Bu yönüyle dīvan şiirinde de ele alınmıştır. Bize göre Ziyâ Paşa'nın beytinden anlaşılması gereken de budur.

5. Arapça (ve Farsça) ibârelerin ve bâzı kelimelerin yanlış okunuşuyla ilgili yanlışlar:

Arapça kimi örneklerle, âyet, hadis ve meşhur sözler de, Lâtin harfleriyle ve çevriyazı işâretleri kullanılmaksızın bu çevirideki yerlerini almıştır. Ancak bunlar da gelişigüzel okunmuştur. Meselâ, eski Türk edebiyâtında sık sık karşılaşılan -ve genellikle hadîs olduğu kabûl edilen- meşhur söz şöyle okunmuştur:

“Küntü kenzen mahfiyyen en urefe fehalakte'l-halka li-urefe (Ben gizli bir hazine idim. Bilinmeyi arzu ettim, bu sebeple bilineyim diye halkı yarattım).” (*OŞT.*, I-II/35)

Her şeyden önce, “yarattım” diye çevrilmiş olan söz “fehalakte” değil, *fe-āla©tü* okunmak durumundadır: Çünkü “fehalakte”, birinci değil ikinci teklik şahsı ifâde ettiğinden ‘yarattım’ değil ‘yarattın’ anlamına gelir.

Öte yandan, bu sözde bir eksiklik de var: Araç içinde verilen açıklamanın “arzu ettim” cümlesini karşılayan ibâre yoktur. Oysa bu, *fe-a-³³bebtü* X³⁴OUŞ sözüdür...

Eski metinlerimizin hiç de yabancı olmadığı ‘Allah, mülkünü ebedî kılsın!’ anlamındaki; *alledallâhu mülkehu ebedâ (ebeden)* sözünün;

“Hulled’ Allahu mülke ebedâ” (*OŞT.*, III-V/71₁₅₇)

biçimine sokulması;

Ve men da©©^a bābe’l-kerīm infeta^ˆ

diye okunması gereken (manzum) ‘darbimesel’in;

“Vemen dakka babe’l-kerimi’n-fetaha” (*OŞT.*, I-II/147₂₅₉)

ve hele hele;

“Sen yalandan Hâtemî âşık geçerdün Mihrî’ye / Sümme ve lillah seni Mihrî yeğ sever oğlandan” (*OŞT.*, I-II/377)

beytindeki, *³ümme v’allâhın* “sümme ve lillah”; muhtelif beyitlerde geçen *fe-lillâh* *ëò**§* sözünün “fellühü” (*HOP.*, VI/342; *OŞT.*, III-V/483); *evliyā’ullâh* *ëò*¼«Uš¼È«* kelimesinin “evliya Allah” (*HOP.*, VI/182; *OŞT.*, III-V/159); *el-’afvu zekâtü’ô-ôafer* *dHE¼« ...u¼« 3uÚHÓF¼«* hadîsinin/ibâresinin “el-afvu zekûte’z-zafer” (*HOP.*, VI/372; *OŞT.*, III-V/576)... alınması, basit Arapça bilgisinden yoksunluğun kanıtlarındandır.

Aslında, bu okumalardaki Arapça bilgisini, ‘Amr’ın başına gelenler veciz bir biçimde ifâde etmektedir: Bu isim, Âkif Paşa’nın ‘Adem *éa²idesi*’ndeki iki beytinde, peşpeşe geçmektedir; ilgili mısralar şunlardır:

Zeyd-i vârid ile ²ul^ˆ olmadı ‘Amr-ı ‘ā’id (*HOP.*, VI/346)

éays u Leylî’si da’i Zeyd ile ‘Amr’ı gibidir (*HOP.*, VI/346)

‘Amr *ÈdL□* ismi, Arapça gramerde, fikhî meselelerde... örnek verilirken kullanılmış olan belirsiz bir erkek adıdır. *Zeyd* gibi ‘falan kişi...’ anlamında kullanılmıştır. Âkif Paşa’da da bu anlamdadır. Bu adı taşıyan sahâbe, pâdişah, pehlivan vs. vardır. (‘Amr bin ‘Ā’, ‘Amr bin Ley³ gibi). Eskiler bunu ‘Ömer *dL□* isminden ayırmak için, sonuna okunmayan bir *v* *È* harfi eklemeyi uygun görmüşlerdir.

Ancak hazırlayan, eskilerin bu düşüncesine katılmamış olacak ki, ‘Amr’î ءدءل□ kelimesini “Amruy”, *Zeyd-i vārid* karşıtı kullanılmış olan ‘Amr-ı ‘ā'id ءزء□ ءدءل□ terkîbini de “amrı vü 'ā'id” okumuştur (*OŞT.*, III-V/492).

Arapça örneklerdeki ihtimamsızlık, Farsça tanıklarda da görülmektedir:

“Şeb-i abisten ist ferda çe zayed” (*OŞT.*, III-V/319₇₂₈) sözü, ancak; *şeb ābistenīst ferdā çī zāyed* olması durumunda bir anlam kazanır.

“Neva-yı dilberi bâ havîş mîsâht / Kumâr-ı ‘âşıkı bâ havîş mîbâht” (*OŞT.*, I-II/35)

Burada ve geçtiği her yerde “havîş” okunmuş olan kelime, ɢ²u• şeklinde yazılan “îş kelimesidir. Bilindiği gibi “āce ě2«u• , “āb »«u• gibi kelimelerdeki v ě harfî “vâv-ı ma‘dûle” olup, sâdece yazılır, okunmaz. Listede görüleceği gibi bu tür yanlışlıklara Osmanlıca örneklerde de tesâdüf edilmektedir.

‘Dilberlik nağmesini kendi kendine okurdu; aşk kumarını kendi kendisiyle oynardı’ anlamındaki beyit aslında;

Nevâ-yı dilberî bâ “îş mîsâ’t / éumâr-ı ‘âşıkī bâ “îş mîbâ’t³⁴

şeklinindedir. Yine ‘yokluk, varlıkla karşı karşıya geldiği zaman’ anlamındaki;

‘Adem çün geşt hestîrâ muābil³⁵

mîsrâi da;

“Adem çün keşt-i hestî râ mukâbil” (*OŞT.*, I-II/36)

okunmuştur.

Aşağıdaki örneklerde görüleceği gibi, ünlü beyitler de bu ihtimamsızlıktan nasiplerini almışlardır:

Hâfız’ın ünlü beyti;

“Eğër ān Türk Şirazi bedest āred dil-i mārâ / Behal-i Hinduveş bahşem Semerkand u Buharara” (*OŞT.*, III-V/444₁₀₃₄)

diye okunmuştur. Doğrusunun;

Eger ān türk-i Şîrāzî be-dest āred dil-i mārā / Be-āl-i hindūyeş başem
Semerand u Buārā'rā

olduğu herkesçe bilinmektedir. Hazırlayının okuyuşundaki belirgin hatâ, *türk* ve *Şîrāzî* arasında konması gereken “izâfet kesresi”ni koymayıp “Türk Şirazi” tarzında okumasıysa da, buradaki *türk*ün özel isim zannedilip büyük harfle başlatılması daha büyük bir yanlıştır. Çünkü, bilindiği gibi, gerek İran şiirinde, gerekse Osmanlı şiirinde *türk* kelimesinin muhtelif anlamları arasında, ‘güzel; güzel, civan (sevgili)’ anlamı da bulunmaktadır.³⁶ Nitekim bu beyitte de *türk* kelimesi, etnik bir grubu ya da bu milletten bir kişiyi ifade etmek üzere kullanılmış değildir. Daha açık bir ifadeyle, beyitte bir Şîraz’lı Türk(!)’ten değil, bir Şîraz’lı güzelden bahsedilmektedir.³⁷ Çünkü Hâfız, eğer bir Türk güzelinden bahsediyor olsaydı, onu Şîraz’da değil, Türkiye sınırlarındaki bir ilde, bilhassa İstanbul’da arayacağı mâkul ve şüphesizdir.

“Anan ki hakra be-nazar-ı kimya künend / Hak-i cevahir kademet
tutiya künend” (OŞT., I-II/330)

okuyuşu da yanlıştır. Bu beyit, Hâfız’ın;

Ānān kî ākrā be-naðar kīmiyā künend / Āyā büved kî gūşe-i çeşmī be-
mā künend

beytine, Ahmet Paşa tarafından yapılan bir “tanzîr/tazmîn” örneğidir.

Buna ilişkin şöyle bir rivâyet nakledilir: Bir gün, Fâtih’in yüce meclisinde Hâfız çok övülür; “âyân ve erkân”ın dahi Hâfız’ın dîvanından teberrüken fal baktıkları söylenir. Hâfız dîvânı açılır ve dîvandan; “nazarlarıyla toprağı altın hâline getirenler, acabâ, bir göz ucuyla bize de bakmazlar mı ki?”³⁸ anlamındaki bu beyit çıkar. Bu matlâ beyti Fâtih’in çok hoşuna gider. Bunun üzerine Ahmet Paşa Fâtih’e dönerek; ‘nazarlarıyla toprağı altın hâline getirenler, bastığın mübârek toprağı gözlerine sürme yaparlar’ anlamındaki;

Ānān kî ākrā be-naðar kīmiyā künend / Ēāk-i cevāhir-i Ādemet
tūtiyā künend

beytini okur. Bu beyit Fâtih’in o kadar hoşuna gider ki, Ahmet Paşa’nın - böyle inciler saçan- ağzını mücevherle doldurur.³⁹

“Dil-i mîreved zedestem sa hib dilan Hudara / Derdā ki zār pinhan
hāhed şod āşikārā” (OŞT., I-II/227)

Bu okuyuştan hareketle, bunun aslında;

Dil mīreved zidestem ʿā-ib-dilān Èudā'rā / Derdā kí rāz-ı pinhān
..vāhed şūd āşikārā⁴⁰

olduğu tahmîn edilebilir.

6. Çeşitli yanlışlar: Buraya kadar, sayın Çavuşoğlu'nun çevirisindeki okuma yanlışları beş maddede değerlendirildi. Bu kategoride ele alınacak yanlışlar ise çeşitlilik gösteren türdendir. Bu yanlışlardan kimileri, yazının başlarında belirttiğimiz *pratik* kelimesindeki yanılğı gibi, aynı anda yukarıdaki maddelerden birkaçında değerlendirilebilecek özelliğe sâhiptir ki, çeviride en çok bu tür yanlışlar yapılmıştır. Daha önce de ifâde edildiği gibi, bu türden yanlışlar, en yakın gruba dâhil edilmiş, bir kısmı da listede gösterilmiştir. Karşılaşılan yanlışlardan türü kendine özgü olanlarsa, yine bu kategori altında ve fakat belli bir kompozisyon gözetilerek değerlendirilecektir.

Manzum eserlerdeki vezin aksamaları, okuma yanlışlarında âdetâ alârm sireni gibi uyarıcı bir fonksiyona sâhiptir.⁴¹ Ancak bu çevirideki vezin bilgisi, ne yazık ki yoksunluk derecesine varan bir zayıflık göstermektedir. Bunu sayısız örnekle desteklemek mümkündür; ancak bu yazının sonundaki listeye bunların önemli bir bölümü zâten geçmiş olduğundan bir iki beyitle örneklemek kâfi gelecektir:

Benefşe zülfünüş sevdâsıyile / Bu gönülüm geh perîşândur geh zâr
(HOP., VI/31)

Bu beyitteki *geh* edatı, ilk geçtiği yerde “ki”, ikinci yerde ise “geh” okunmuştur (OŞT., I-II/194). Bu yönüyle birinci grupta değerlendirilmesi gereken bir yanlış olan kelimenin, HOP., VI'daki yazılışlarına bakılacak olursa, her iki yerde de, açıkça *geh* ëÖ biçimindedir. Bu durumda, her ikisinin de aynı, yâni *geh* (ya da “ki”) okunması gerekirdi. Ancak açıklamaya gerek yoktur ki, vezni dikkate alan bir akademisyenden, ilkinin *ki* okunması beklenmeyeceği gibi, asıl ikincisinin -dizedeki vezin bozukluğunu gidermek üzere- *geh(î)* diye alınması beklenir.

Vezin noktasındaki bu sıkıntının yanında, aruz veznine ilişkin kimi kuralların, detayların... ya dikkate alınmadığı, ya da hiç bilinmediği gözlenmektedir. Fuzûlî'nin *Leylâ vü Mecnûn*'undan olan aşağıdaki beyitte olduğu gibi:

“Pertev buricunda âfitâbım / Bildim ki vücûd imiş hicâbım” (OŞT., III-V/80)

Bu beyitte, *HOP.*, *VI*'nın *burcında*, *burcunda* okunacak biçimde, $\hat{b}M\acute{U}2d3\Box$ şeklinde harekelediği kelimenin “burcunda” okunması, aruz konusundaki yanlış bilgidен kaynaklanmaktadır (*HOP.*, *VI/143*). Çünkü ilk dizede şâir “sekt-i melîh” yapmıştır; yâni, - - . / . - . - / . - - (*mef‘ülû mefâ‘ilün fe‘ülün*) veznindeki ilk iki kısa heceyi birleştirerek bir uzun hece oluşumuna gitmiş ve vezni - - - / - . - / . - - (*mef‘ülün fâ‘ilün fe‘ülün*)e dönüştürmüştür.

Eski Türk edebiyâtında yeri gelince zikredilmesi âdet hâlini almış olan peygamber, velî, mutasavvîf, bilge, düşünür, şâir... kadrosu konusunda hazırlayanın donanım eksikliği bulunmaktadır. Söz gelimi Rûhî'nin ünlü “terkîb-i bend”indeki;

Âûfî kî ²afâda geçinür Mâlik-i Dînâr / Bir dirhemini alsan olur ²âfîrî derhem (*HOP.*, *VI/173*)

beytindeki, ünlü *Mâlik-i Dînâr* –UM²œ Āp¼U! bilinmediği için, sıradan bir terkîp zannedilerek “mâlik-i dinar” okunmuştur (*OŞT.*, *III-V/141*). Burada şâirin *mâlik-i dînârı* lügat anlamıyla da kullandığı muhakkaktır; ancak bu, *Mâlik-i Dînâr*'a nazaran ikinci derecede önemlidir.

Bâzen de bu durumun tersi bir durumla karşılaşılır: Nâbî çığırî temsilcilerinden Sâmi'nin;

Ta-ammül mi-nete ser-mâye-i emr-i ta‘ayyüşdür / Olur nef‘i füzûn bârî girân oldu©ca -ammâliñ (*HOP.*, *VI/258*)

beytindeki ikinci mısırân;

“Olur Nefî füzûn-bârî girân oldukça hammâlûñ” (*OŞT.*, *III-V/311*)

biçiminde okunmuş olması, hazırlayanın; ‘fayda(sı), yarar(ı)...’ anlamındaki *nef‘(i)* √FHî kelimesini ünlü dîvan şâiri Nef‘î sanmış olduğunu göstermektedir.

Bu beyitteki benzer bir yanlışlığa, *HOP.*, *VI*'da yer almayan, Şeyh Gâlib'in şu beytinde de rastlanır:

“Âyîn-i Nevâyîde Fuzûlî / Bulmuş sahne-reh-i Vusûlî” (*OŞT.*, *III-V/172*)

Şeyh Gâlib'in etkilendiği şâirler arasında “Vusûlî” diye birinden hiç bahsedilemeyeceği için,⁴² bu beytin şöyle okunması gerekir:

Âyîn-i Nevâyî’de Fuzûlî / Bulmuş sü’ane reh-i vu’ûlî

Burada övülen, Ali Şir Nevâyî yolundaki (: Doğu Türkçesindeki) muvaffakiyeti dolayısıyla, Fuzûlî'dir.

“Sezâyî sen olasin hande-rîz-i hoş-hâli / Ben âh u vâh ile nâlân olam benim canım” (*OŞT.*, III-V/364)

beyti “Sezâyî” diye bir şâirin olmadığı gibi, bu beyitte “Sezâyî” diye herhangi bir şâire, kişiye atıf da yapılmamıştır. Kerkük'lü Nevres'in olan beytin doğrusu şöyledir:

Sezâ mı sen olasin  ande-rîz-i  oş- alı / Ben âh ü vâh ile nâlân olam benim c nım (*HOP.*, VI/289)

Dîvan şiirindeki şahıs kadrosuyla ilgili bu problem, Osmanlıcadaki yetersizlikle de beslenince, hatâlar tabîi olarak dallanıp budaklanmaktadır. Sözelimi;

H m -i  mid 'nin;

Fa²²-i  atem veş vir b ziyet ya ışmışdur tam m (*HOP.*, VI/262)

dizesindeki  atem   U• kelimesi de b y k harfle başlatılarak “H tem” yazılmıştır (*OŞT.*, III-V/318). D van şiirinde, daha  ok c mertliği dolayısıyla girmiş olan * atem*'dir (* atem-i ' ' *); * atem* değildir.⁴³ Ayrıca, ilgili gazelin redifi *niçin* kelimesidir; bu da  atem gibi ‘y z k’ demektir.

Aşağıdaki  rneklerde g r leceği gibi -kimi kelimelerin eski harflerle olan yazılışları bilinmediğinden- bu t rden hat lar, zaman zaman, fec  bo-yutlara ulaşmıştır:

 er ğın ya ub pertev-i  lden / Yeşil giydi heb ş hid n-ı  emen (*HOP.*, VI/151)

beytinin ilk dizesinin;

“ er ğın Y kub-ı pertev  ldan” (*OŞT.*, III-V/101)

okunması bu durumun tipik ve acıklı bir  rneğidir. Buradan *ya ub*, *ya up*   - ² ile *Ya'  b*   IF² yazılışlarının dahi ayrıştırılmadığı sonucuna rahatlıkla varılabilir.

şu beyitteki hat nın,  z c  olmanın yanı sıra, ger ekten hazin bir manzara arz ettiğini belirtmek durumundayız:

“ tmedi Tevrat'ı ezber ehl-i deyr / İlla  c Mus  v   s  v  az r” (*OŞT.*, I-II/439)

Aslında birçok örnekte görüldüğü gibi, bu beyte ilişkin de bir dip notu düşülmüş; şu farkla ki, bu not âdetâ tahrîf edilerek şu şekle sokulmuştur: “An’aneye göre Azîr(Ezra) öldükten sonra uzun yıllar sonra yeniden hayata döndürülmüş ve Yahudilerin kutsal kitaplarını bütünüyle ezberden yeniden yazmış; zira sürgün yılları esnasında bu peygambere Allah’ın oğlu demişlerdir. Kur’an 9/30: ‘Yahudiler Aziz Allah’ın oğludur dediler; Hristiyanlar da Mesih Allah’ın oğludur dediler. Bu ise ağızlarında dolaşan asılsız sözlerdir.” (OŞT., I-II/439₁₀₈₇)

Eski Türk edebiyâtıyla ilgilenen birinin, bu nottan varacağı sonuç şudur: Burada anlatılan Üzeyr (Peygamber)’dir. Dolayısıyla ikinci mısra;

İllâ üç Mūsá vü ‘İsá vü ‘Üzeyr (HOP., VI/82)

biçiminde olmalıdır. Yâni burada “Azîr” (!) değil ‘Üzeyr d²e□’den söz edilmektedir. Sözüm ona Kur’an’dan yapılan iktibastaki “Aziz”in de “Azîr”in baskıdan kaynaklanan yanlış şekli olduğu anlaşılmaktadır; çünkü ilgili âyette⁴⁴ Yahudilerin ‘Üzeyr’e ‘Allâh’ın oğlu’ dedikleri ifade edilmektedir. Aslında ‘Üzeyr’den, Kur’an’da sâdece -aşağıda kısaca belirteceğimiz- bu yönü dolayısıyla söz edilmiştir.

Beytin -‘Üzeyr’le ilgili- “mazmûn”una bakılacak olursa şunlar söylenebilir: Peygamber olup olmadığı ihtilafli olan Üzeyr, Tevrat’taki seçkin yerine rağmen, hakkında pek az bilgi bulunan biridir. Yahudiler esîr olarak Bâbil’e sürüldüklerinde -rivâyetler muhtelif olmakla birlikte- Tevrat’tan ve Tivrât’ın emir ve nehiyelerinden yoksun kalmışlardı. Ancak Tivrât’ı çok iyi, hattâ ezbere bilen Üzeyr de yanlarında bulunmuş ve orada da onları dînî bakımdan bilgilendirmeye devâm etmiştir. Üzeyr, Bâbil İrân’ın eline geçip de Yahudiler Kudüs’e geri döndüklerinde de, Yahudilerin Tivrât’a bağlı bir cemaat olmaları konusunda olağanüstü çaba sarfetmiştir. Daha sonra Tivrât’ın tahrîf edilmemiş nüshasına/nüshalarına kavuşan Yahudiler, bu metnin Üzeyr’in ezbere yazmış olduğu Tevrat metniyle tamâmen aynı olduğunu görmüşlerdir. Bunun üzerine, Üzeyr hakkındaki güven ve inançları zirve noktasına çıkmış ve onu ‘Allâh’ın oğlu’ diye anmaya başlamışlardır.⁴⁵

Bilhassa bu (türden) örnek(ler), bizi, haklı olarak şöyle bir sorgulamaya götürmektedir: Gıbb, bu beytin kapalı anlamını aralamak üzere, Kur’ân’ı kaynak gösterirken, sâdece ‘Kur’an’da da bahsi geçer’ türünden bir açıklamada bulunmuyor, sûre ve âyeti belirtme, hattâ meâli dahi kaydetme gereği duyuyor. Fakat hazırlayan, bütün detaylarıyla verilen referansa, mürâcaat dahi etmiyor!

Karşılaşılan kimi yanlışların, dîvan şiirinin unutulmaz beyitlerine te-sâdüf etmesi gerçekten üzücüdür. Bu tür beyitler, bu şiire ilgi duyan herke-sin ezberinde olan, hiç yoksa bir şekilde belleğinde yer alan beyitlerdir. Bu anlamda, eski Türk edebiyâtı uzmanlarının, dîvan şiiri severlerin belleğini karıştırmaya hakları olmamalıdır:

“Destimi kesûñ kalur dāmān-ı lutfuñda elüm / Dāmenüñ kesûñ kalur destimde lutfuñ dāmeni” (OŞT., I-II/334)

Burada, her iki dizedeki “kesûñ” kelimesinin *kessey* „ ٤٠٠½ oldu-ğunu herkes bilir.⁴⁶ Yine bunun gibi, Necâtî’nin;

“Necâtî’nüñ dirisinden ölüsi Ahmedî’nüñ yegdir” (OŞT., I-II/334)

diye başlayan bir beytinin olmadığı, olamayacağı da herkesin mâlûmudur.

Nedîm’in ünlü beyitlerinden biri de şöyle okunmuştur:

“Bû-yı gül taktîr olunmuş nâzıñ işlenmiş ucu / Biri olmuş boy biri dest-mal olmuş saña” (OŞT., I-II/87)

Bu beyit, müellif tarafından “müretteb leff ü neşr” sanatına örnek gösterilmiştir. Bu bakımdan, aralarında paralellik bulunan kelime ve terkip-ler belirginleştirilmiştir. Ancak bu kavramlardan birinde hazırlayanın önem-li bir hatâsı bulunmaktadır. Bu hatâ; beytin anlamı, içerdiği sanat, vezni... dikkate alınmaksızın “öy ya da “üy olması gereken kelimenin rahatlıkla “boy” okunmasıdır. Bu beyitte aralarında münâsebet kurulan kelime ve ter-kipler *bûy-i gül* ve “öy ile *nâz* ve *dest-mal*dir. Müellif, koyduğu numaralarla da aradaki paralelliği ifâde etmiştir. Oysa hazırlayanın okuyuşuna göre, gül suyu, damıtılarak sevgiliye ‘ter’ yerine “boy” olmuş oluyor ki tuhaf bir ha-yâldir.

7. HOP., VI daki yanlışların aynen aktarılmasıyla yapılan yanlış-lar:

Gıbb’in koleksiyonunda bulunan eserleri⁴⁷ bir yana bırakacak olur-sak; Gıbb tarafından son noktası konamamış olan *HOP.*, *VI*, büyük oranda tezkirelerden hareketle oluşturulmuş bir metindir. Nitekim bunu sayın Çavuşoğlu da; “bütün malzemesi, Türk şâirleriyle alâkalı, bulabildiği tezki-relerdir” (OŞT., I-II, “tercüme hakkında”, s. [1]) sözleriyle ifâde etmektedir. Dolayısıyla *HOP.*, *VI*’nın düzenlenmesi esnâsında, meselâ bir dîvânın farklı nüshalarından yararlanılıp yararlanılmadığına, şâyet yararlanılmışsa ne de-rece yararlanıldığına ilişkin, elde kesin deliller yoktur; bu nedenle, buna ilişkin kesin bir şey söylenemez; fakat *HOP.*, *VI*’nın bu hâliyle mukâyeseli bir metin olmadığı, esâsen mukâyeseli bir metin olmasına gerek ve imkân

da olmadığı îzâha muhtaç değildir. Nitekim, görebildiğimiz kadarıyla *HOP.*, *VT*'nin yalnız bir yerinde (s. 318₁), Sürûrî'nin bir dizesine ilişkin nüsha(lar) farkı gösterilmiştir.

Hiç şüphesiz, eseri küçümsemek, ya da eserin değerini düşürmek adına değil; bir durum tesbîti olarak belirttiğimiz bu husus, buna ek olarak baskıdan kaynaklanan, teknik hatâlar *HOP.*, *VT*'nin da eleştiriye açık yanlarının olduğunu gösterir.

İşte buraya kadarki eleştirilerimiz, yukarıda geçen birkaç istisnâ dışında, bizzat hazırlayandan kaynaklanan hatâları içermekteydi. Şimdi arz edeceğimiz eksiklikler ise, bunlardan kısmen farklılık göstermektedir. Şöyle ki, hazırlayanın yapmış olduğu yanlışların bir bölümü, büyük oranda, *HOP.*, *VT*'daki yanlış, yanlış okumaya ve anlamaya elverişli yazılışlar, harekelemlerden kaynaklanmaktadır. *HOP.*, *VT*'daki bu türden yanlışlıklar arasında basit bir harekeleme hatâsı, noktalı harflerde eksik ya da fazla nokta konması gibi basit yanlışlıkların yanı sıra, fâhiş hatâlara da rastlanmaktadır. Fakat üzülererek belirtmek gerekir ki, bu hatâlar çeviriye olduğu gibi aktarılmıştır:

Söz gelimi;

“Bir avuc-ı hâkde ne kudret ü tâb” (*OŞT.*, III-V/89)

mısrândaki basit “izâfet kesresi”nin yersiz olduğu, hazırlayanın dikkatinden kaçmıştır. Bu dizenin, ... $\hat{b}^{\frac{1}{2}}U \cdot \hat{A}\hat{E}\hat{r} \hat{d}\hat{q}$ biçiminde yazılmış olmasının yanlışlığı derhâl farkedilmeliydi (*HOP.*, VI/148).

Yine, $\hat{e}^* \hat{s}\hat{q}\hat{H}\hat{i} \hat{A} \hat{A}b0$ yazılmış olduğundan dolayı (*HOP.*, VI/33);

“Hads-i nefsi ile isbat-ı kıdemdür” (*OŞT.*, I-II/213)

diye kaydedilen dize, aslında;

$\hat{A}ade^3$ nefsi(y)le $i^3b\hat{a}t-1$ $\hat{C}idemdir$

okunmalıdır. Çünkü $\neg ade^3$ ve $\hat{C}idem$ kelimeleri birbirinin tam karşıtıdır. Bu mısırâda söylenen ve anlaşılması lâzım gelen husus şudur: ‘Her şey zıddıyla kâimdir, bilindir’ sözünce, $\neg ade^3$ 'in varlığı $\hat{C}idemi$ ispât eder; diğer bir ifâdeyle, $\neg ade^3$ 'in varlığını kabûl etmek, $\hat{C}idem$ 'in mevcûdiyetini kabûllenmek demektir. Daha açık bir ifâde ile; ‘yeni’ olan bir şey ya da durum, ancak ‘eski’ye kıyâsen ‘yeni’dir. Bunun tersi de geçerlidir.

Fâtih Sultan Mehmet'in;

Ġirre olma dilberā, ¬üsñ u cemāle ©ıl vefā / Bā©ī ©almaz kimseye
na©ş u nigār elden gider (HOP., VI/[49])

beytinin ilk kelimesi “gurre” okunmuştur (OŞT., I-II/322). Bu kelime de HOP., VI da açıkça *ġurre* ^òd3□ tarzında yazılmıştır. Bu kelime burada ‘kibirli, mağrur’ yerindedir. Bu anlama gelen kelime de *ġarre* ya da *ġirre* kelimesidir. *Ġirre* ya da *ġarre* ile *ġurre* kelimeleri, birbirinden farklı anlamlara gelen değişik iki kelimedir. (*Ġirre*, başlıca şu anlamlara gelir: Atın altında olan beyaz leke; sabahın ilk aydınlığı, fecir; Ay’ın ilk hâliyle parlak bir hilâl biçiminde görünmesi dolayısıyla Arabî ayının ilk günü: *ġurre-i mu¬arrem*; *ġurre-i ramazān*...).

Ziyâ Paşa'nın;

“Bir işi yapmağı zihninde eger bilir ise” (OŞT., III-V/577)

dizesindeki “bilir”, metinde d*ş□ yazıldığı için böyle okunmuştur (HOP., VI/373). *Bilür* kelimesinin, -u*ş□ ve -u*□ biçimlerinde yazılmışlığı yaygındır. Bu, vavsız yazılamayacağını göstermez ama bu mısırâda “bilir” olmadığı kesindir. Mısırâın doğrusu;

Bir işi yapmağı zihinde eğer peyler ise

olacaktır. Böyle okunmasının başlıca nedenleri şunlardır: 1. Dizenin devâmındaki mısırâlarda *neyler ise*, *şeyler ise* ve *eyler ise* dendiğine göre “bilir ise” yanlıştır. 2. Bu dize(nin bulunduğu parça), kimi tanıklı sözlüklerimizde *peylemek* kelimesine örnek gösterilmiştir.⁴⁸ 3. İlgili kelime, asıl kaynağında bir yerde HOP., VI daki gibi d*ş□, diğer yerde d*ş² yazılmasına rağmen; mısırâ, bizzat şâiri tarafından ... *peyler ise* okumamızı gerektirecek tarzda şerhedilmiştir: “Zihninde kurduğu bir işi ne yaparsa yapar...”⁴⁹

“Gâliba mihnet ile cülle dahi tolmuş idi” (OŞT., III-V/583)

dizesinde, *çille* olması gereken kelime açıkça *cülle* ëò*32 diye harekelen-diği için mısırâ, yukarıdaki gibi okunmuştur (HOP., VI/377). Aslında “cülle” alınan kelimenin *çille* olması gerektiği “*çilesi doldu* bir atasözüdür” (OŞT., III-V/583₁₃₃₃) kaydından da anlaşılmaktadır.⁵⁰

Bu türden kimi yanlışların düzeltilmesi için, mısırâların sâdece vezinle-rine bakmak yeterliydi:

Lebleriñ cām-ı meyinden cümle eşyâ esrimiş

olması gereken dizenin son kelimesi, *esirmiş* okunacak tarzda, ḡĀ | ŪdĀ□Ó« biçiminde harekelendiği için -ve belki *esîr* zannedilerek- “esirmiş” okunmuştur (*HOP.*, VI/41; *OŞT.*, I-II/235). *Esrimek* fiilinin *esirmek* biçimi de olmakla birlikte, bu mısra vevin gereği yukarıdaki şekilde okunmalıydı.

Yazılışı *yardımcıı* pš□|œ-U² biçiminde verildiğinden (*HOP.*, VI/179);

“Eger hasmîñ ise kazı efendi yardımcıñ Allah” (*OŞT.*, III-V/157)

diye okunan dizenin;

Eger “a²mıñ ise ©āfī efendi yāricıı Allâh
olması gerekir.

“Âl girü yüz karasıdır Hâmiyâ tahsîlüñüz” (*OŞT.*, III-V/319)

biçiminde okunmuş olan mısradaki yanlış da yanlış harekeleden kaynaklanmaktadır. Bu dizede . . . ĘdÖ %¬ diye yazılan kısmın *el kiri* olması gerektiği açıktır (*HOP.*, VI/262). “El kiri; el kiri yüz karası” deyim(ler)inin Türkçede hâlen yaşadığı dikkate alınmalıydı.

Şinâsî’nin;

“Ey Şinâsî içimi havf-i İlâhî dâğlar / Sûretim gerçi güler kâlb ü gözüm kan aglar” (*OŞT.*, III-V/533)

beyti, bu hâliyle dokunaklılığını yitirir. Buradaki yanlışlık, ©*alb gözüm* olması gereken kısmın, Ā“uÖ Ę v*- yazılmış olması dolayısıyla “kâlb ü gözüm” biçiminde okunmuş olmasıdır (*HOP.*, VI/357). Şekil (vezin) açısından bakıldığında herhangi bir yanlışlıktan söz edilemez. Ancak bu tarz bir okuyuş, beytin “mefhûm”unu yitirmesine neden olur: Çünkü burada şâir basit anlamıyla ‘dıştan mutlu, sevinçli... görüldüğüme bakmayın, ‘kalp gözüm’ kan ağlamaktadır’ demektedir; ‘kalbim ve gözüm’ kan ağlar demektedir.

Nedîm’in;

“Bu-yı berîn itmiş çü huban-ı kenar” (*OŞT.*, III-V/304)

dizesi, *HOP.*, VI da şu şekilde yazılmıştır (*HOP.*, VI/252):

—UM½ ÊU□u • u□ ḡL×²« Êdš□ Èu□

Buna göre hazırlayanın okuyuşu doğrudur. Ancak “buy” okunmaya müsâit olan kelimedeki v Ę harfinin, aslında r — olması gerektiği, başka deyişle r

harfi yerine yanlışlıkla *v* yazıldığı pekâlâ tahmîn olunabilir. Buna göre ise dizenin şu şekilde okunması gerekir:

Biribirin itmiş çü übân kenâr

Mesîhî'nin bir dizesi;

“Melekler vasfıdır ola ki îrgür (!)”(OŞT., I-II/461)

biçiminde alınmıştır. Eski harflerle yazılışına bakılacak olursa, bu dize HOP., VI da ... *ola ki* $\ddot{e}^{\frac{1}{2}} \ddot{e}^{\frac{1}{4}}\ddot{e}$ « ... şeklinde yazılmıştır (HOP., VI/93). Bu hâliyle dize, anlamlı mısra özelliği göstermemektedir. Oysa bu mısraın ilgili kısmı *eflâke* olmalıdır.⁵¹

HOP., VI daki bu yanlışın, *eflâke* $\ddot{e}^{\frac{1}{2}}\ddot{o}\ddot{s}$ « kelimesindeki *f* harfinin *ola ki* ($\ddot{e}^{\frac{1}{2}} \ddot{e}^{\frac{1}{4}}\ddot{e}$ « =) $\ddot{e}^{\frac{1}{2}} \ddot{o}\ddot{e}$ « sözündeki *v* harfine dönüşmesinden kaynaklandığı âşikârdır.

Mısraın böyle olduğunun dolaylı yoldan bir kanıtı da, beyit dolayısıyla düşülen notta. Bu notta “melekler dünyânın her köşesine mesajlar taşımaktadır. (...)”(OŞT., I-II/461₁₂₁₆) denmektedir. İşte bu cümledeki “dünyâ(nın her köşesine)” *eflâk(e)* kelimesinin çevirisidir.

Öte yandan *irgür* $d\ddot{o}d^2$ « kelimesinin “îrgür” okunması, birinci grupta belirttiğimiz, Türkçe arkaik kelimelerdeki yetersizliğin tipik örneklerindedir. Yukarıdaki dip notundaki “taşımaktadır” kelimesi, hazırlayanı uyaramamıştır.

“Gerçi yok saña itaatim ya Rabb / Lîk vardır itâatim ya Rabb” (OŞT., III-V/91)

beyti, HOP., VI'nın gösterdiği orijinal yazılışa göre doğru okunmuştur (HOP., VI/149).

Manzum bir metnin, sağlıklı bir biçimde tesbît edilebilmesinin ön şartı, o metnin vezni ve anlamına bakmaktır.⁵² Ezcümlle ilgili beyit, bu hâliyle, kelimenin tam anlamıyla mânâsızdır:

Beytin, bu hâliyle yanlış olduğunu ilk dizedeki vezin bozukluğu haber vermekle birlikte, asıl uyarıcı, beytin anlamsızlığındadır. Bu beyit, aynı şeyi, birbirinin zıddıymış gibi göstermekle anlamsızdır. Çünkü şâir Allâh'a şöyle seslenmiş oluyor: ‘Allâhım! Gerçi sana itaatim yok, ama (sana) itaatim var!’

Bu durumda, gerek beytin anlamını, gerekse veznini normalleştirecek olan anahtar kelimeye bakmak gerekir. Bu, müellif tarafından *i¶ā'atim*

ر×□U¹ « biçiminde verilen ve hazırlayan tarafından da tabîi olarak “itaatim” diye okunan kelimedir.

Bizce ilk mısra;

Gerçi yo© saña ¶ā‘atim yā Rab

biçiminde olmalıdır. Bu durumda şâir, Allâh’a; ‘her ne kadar sana (lâyık) tâatim, ibâdetim yoksa da sana itâatim, îmânım vardır, tamdır’ demiş olacaktır.

“Vasluni bulmak dilerseñ ašte(!) gavvas ol yüri / Âşinâ ol bahrile ey dürr-i şehvâr isteyen” (OŞT., I-III/340)

beytinde ünlem işâretiyle karşılanan kelime, ë×ÓA□ tarzında yazılmıştır (HOP., VI/56). Buradaki hatâ, ë×A□ kelimesindeki *t* harfindedir; aslında © olması gereken harf, yanlışlıkla *t* yazılmıştır (: ëIA□ / ë×A□).⁵³ Bu durumda beyit şöyle olur:

Va²lını bulma© dilerseñ ‘aş©a gāvva² ol yüri / Āşinâ ol ba¬rile ey dürr-i şehvâr isteyen

8. Sonuç:

Buraya kadar, elimizden geldiği ve yazının el verdiği kadarıyla, sebepleriyle birlikte doğrularını gösterdiğimiz/önerdiğimiz yanlış okumalar; bu alanın büyüklerince kabûl edilip önerilen “ölçülü hoşgörü”⁵⁴ sınırını; hattâ, sâdece listede yer alan yanlışlar, Muallim Nâcî’nin ünlü;

Yedi yüz kerre yanılmak ne demek bir cüzde / Böyle olmaz a benim hâfızım ezber dediğin

beytindeki aşırı mübâlağayı dahi aşmıştır. Bilindiği gibi HOP., VI, aslında çetrefil şiirlerden oluşan bir antoloji olmayıp; şâir ve yazarların eserlerinden ‘seçme parçalar’dan meydana getirilmiş bir seçkidir. Başka bir ifâdeyle buradaki tanıklar, ağırlıklı olarak, tezkirecilerin, şâirlerin eserlerinden zevkiselimlerine göre seçip tezkirelerine aldıkları örneklerden oluşmaktadır. Dolayısıyla bunlar(ın önemli bir bölümü), eski Türk edebiyâtı alanında uzmanlaşmış birinin bir şekilde âşinâsı olduğu, olması gereken şiirlerdir.

Buradan şu tahmînî sonuca varıyoruz: Bize göre bu tanıklar, sayın Çavuşoğlu tarafından okunmuş olamaz. Sayın Çavuşoğlu sâdece ilk beş cildin yıpratıcı tercümesiyle uğraşmış; antoloji cildininin hazırlığını, -eski Türk edebiyâtı uzmanı olmayan- başka biri(leri)ne yaptırmış; basım safhasından önce de kontrol imkânı bulamamış olabilir.⁵⁵

Tanıklardaki okuma yanlışlarına ilişkin, belli başlı olarak şu eksiklikler göze çarpmaktadır:

- Okumalarda imlâya hiç dikkat edilmemiştir.

- Okumalar, sâdece *HOP.*, *VI* kaynaklığında yapılmış; *HOP.*, *VI*'nın, birçok kez detaylı olarak gösterdiği referanslardan hiç bir tezkire, dîvan, mesnevî... metnine bakılmamıştır. (Kaldı ki bu gün, bu kaynakların birçoğu yayımlanmış ya da akademik çalışmalara konu olmuştur).

- Müellifin dizelere ilişkin, açıklayıcı mâhiyette düştüğü dip notlarına rağmen, yanlış okumalardaki ısrarlı tutum devâm ettirilmiştir. (Bu nokta, antoloji cildini hazırlayan(lar)ın sayın Çavuşoğlu olamayacağı yönündeki tahmînimizi kuvvetlendirmektedir).

- Vezin, kâfiye, redif vb. gibi dış unsurlar âdetâ yok farzedilmiştir.

- Şiirlerin anlamlarına nüfûz edilememiştir.

- Bunun gibi nedenlerden dolayı da, okumalarda alabildiğine bir rahatlık hâkimdir.

- Kitap, yayıma hazır hâle getirilirken ya da getirildikten sonra herhangi bir bilirkişiye gösterilmemiştir. (Prof. Dr. Cihan Okuyucu ve Prof. Dr. Mustafa İsen'e ön sözde teşekkür edilmesi ise âdeten olmalıdır. Çünkü adı geçen hocaların bu hâliyle çevirinin basılmasına teşvîk olmak şöyle dursun, meydan vermeyeceklerini düşünüyoruz).

Yukarıdaki eleştirilerimiz ve saydığımız bu nedenlerle; büyük oranda "hazırlayan"dan, yedinci maddede bâzı örneklerini verdiğimiz gibi, nâdirence müelliften (Gıbb; özellikle Browne) kaynaklanan okuma (yazım) hatâlarının yeniden ele alınıp tashîh edilmesi; akabinde bilirkişiye arz edilmesi; ancak resmî olarak olumlu görüş alınması durumunda baskı için teşebbüste bulunulması gereği ve zorunluluğu kanıtlanmıştır. Sözü edilen 'zorunluluk' sayın Çavuşoğlu ve Akçağ Yayınevi'nce dikkate alınıp hayâta geçirildiğinde, bu yazı amacına ulaşmış olacaktır.

9. Liste: Bu listeye ilişkin kısa bir açıklamada bulunmak yararlı olacaktır: Aşağıda sunulan listede doğal olarak tasnîfe gidilmemiş, sayfa numaraları esas alınmıştır. (Cilt sayısı bir kereye mahsûs olmak üzere ilk geçtiği yerde gösterilmiştir; ayrıca içindeki rakamlar sayfa numaralarıdır). Birinci sıradakiler *OŞT.*'deki yanlışlıklarla eksikliklerdir; ikinciler, *HOP.*, *VI* daki doğru şekilleridir. *HOP.*, *VI* da da yanlışlık varsa, doğru şekli tarafımızdan önerilmiş, ancak *HOP.*, *VI* daki özgün yazılış da hemen yanına kaydedilmiştir. (Diğer ifâdeyle, eski harflerle de yazılışları gösterilenler, yedinci

grupta değerlendirilen yanlışlar cümlesindedir). *HOP.*, *VT* nın karşısında tire işareti (-) konmuşsa, ilgili örneğin *HOP.*, *VT* da yer almadığı, tashihih bize âit olduğu anlaşılmalıdır:

“Efzun-ı hayat” (*OŞT.*, *I-II*, 90): efzūnī-ı ayāt (*HOP.*, *VI*, -); “k’eydür” (104): geydür, keydür –Ēbš½« (1); “zi yalguz” (104): zi-‘ālem yalguz (1); “evvel” (118): evvelim (6); “tekfiyehi’l-işaretü” (130₂₁₀): tekfihū’l-işāre (-); “aş olmadı” (135): fāş olmadı (15); “tahte’l-türab” (136): ta-te’t-türāb (16); “gide gönülde” (150): gide bu gönülden (20); “bu gice ol” (150): bu gice şol (20); (Atlanmış) (159): Hergiz ebter olmaya anıñ " ' - 2oñı (21); “gerçi kim” (160): gerçi (21); “taglarda” (188): ¶ağlardan (26); “ey ah” (188): ey šāh (26); “iderüz” (188): idevüz (26); “sirāb” (193): serāb (30); “perīşān-ı vakt-i šām” (193): perīşān va©t-i šām (30); “gevher” (194): güher d£uÖ (31); “serāpā” (225): ser-pā (-); “vücut-ı itā” (258): vüçüd i’¶ā (44); “deri matlab” (267): der-i ma¶lab (47); “gönül millet” (267): gönül-i millet (47); “biyen” (267): be-yān (47); “makāmat rehīnim” (267): ma©āmāt-ı rehīnim (47); “būd” (330): büved, buved (-); “Āteş-i ān nīst” (333): āteş ān nīst (-); “Āteş-i ānest” (333): āteş ānest (-); “felek-rikat” (335): felek-rif’at (52); “sen” (335): 2an s□ (52); “gayb-i nümā” (335): gayb-nümā (52); “gubeuñ” (341): 2ub-uñ (56); “efganı” (354): figānı (60); “mukaddemüñ” (360): ma©demiñ (-); “zârı” (365): zārī (62); “hışm” (366): -aşem (63); “Hân-ı Muhammed” (366): Ēān Mu-ammed, Ēān Me-emmed (63); “gamgîn-i vasl-ı yâr” (366): gamgīni va2l-ı yār (63); “dürür bir” (367): durur bir (64); “havânından” (371): vānından (66); “kimesneye” (371): kimseneye (66); “boyunca” (371): ¶oyunca (66); “Her İbrahim-i izzet Kabe’sinde” (372): Her İbrāhīm ‘İzzet Ka’be’sinde (68); “saenına” (373): 2a-nına (68); “meālen” (378): me’ālin (-); “nākıs akl” (379): nā©i2-‘a©l (-); “yâ Nebi’yyu’llah” (426): yâ Nebiyallāh (75); “hayy eyle” (426): Āayy ile (75); “şan mı” (429): ¶añ mı (77); (430): “bunu böyle diyüp” bunu diyüb (77); “kalurdi āh u figan” (430): ©ilurdi āh u figān (77); “pürhiz” (436): Perhiz (81); “yitür” (2 kez) (436): Yatur (81); “sabr-zâğı” (436): 2abr zāğı (81); “mucii”d” (441): müca‘ad (83); “şebnem-gîr ü” (453): şeb-nem girü (86); “derpâşına ... olsa” (456): dür-pâşına ... ola (89); “Āsiyâ-ve ... şa” (457): āsiyâ veş ... ¶aş (90); “ki âni” (457): k’anı (90); “hatmede” (457): ātemde (90); (458): “kamer-i ruh-ı” ©amer-ru” (91); “geh” (458): geh geh (91); “darb-dest” (459): řarb-ı dest (92); “mâh-ı ruhsâr” (460): mäh-ru’sār (93); “dimezün” (461): dimezven (93); “fota” (461): füte (94); “arda” (462): Arda (94); “Hasene” (464): Āasen, Āasan (95); “şehreñiz” (465): şeh-engiz (96); “Can-ı āferîn” (473): Cān-āferīn (-); “nakd-i cān-nihād” (473): na©d-i cān nihād (-); “Beher nisār mukaddem” (473): behr-i nişār-ı ma©dem-i (-); “şāh-ı cihan-nihād” (473): šāh-ı cihān nihād (-); “can ber kef-i nihaden” (474): cān ber-kef nihāden (-); “nergis-i zerrīn güle” (477): nergis-i zerrīn-küle (97); “arak-ı dürr-i aden” (477): ‘ara© dürr-i ‘aden (97); “tā olunca” (479): tā ölünce (98); “tāk olunca tāktim” (479): ¶ā© olunca ¶ā©atim (98); “zer-i sâgara” (480): zer sâgara (99); “hüsn-i pür-āşüb” (483): -üsñ pür-āşüb (-); “Memâlik-i fitne” (483): memâlik fitne (-); “şeh-i zālīm” (483): şeh dālīm (-); “ilm-i serkeş” (483): ‘alem ser-keş (-); “Togardı” (497): ¶oğurdi (101); “añladı” (499): añıldı (101); “yilsin yipirsin” (499): yelsün yopursun (102); “Müslümanlık” (503): müselmānlı©, müstümānlı© (-); “kimesne” (514): kimesne (103); “itme der çengîn” (517): itmedir çengin (105); “eker zen-buse” (519): şeker senbüse (106); “keştigâr” (533): küştî-gir (110); “bâde-i gül-reñ” (535): bāde-i gül-reng (110); “cûy āb” (535):

cüy-i âb (111); “zîm” (539): ‘aõim (112); “nakkaş-ı Çini” (543): Na©āş-ı Çinî (113); “bendedir” (545): ben de dir (114); “sîne sîne” (OŞT., III-V, 19): sînesine (116); “ölürse” (19): olursa (116); “ceres-i feryad” (20₁₀): ceres feryād (-); “muhammelîha” (20₁₀): ma-milhâ (-); “harabe varıyor” (20): “arâba varıyor (117); “muhammil” (23₍₁₆₎): ma-mil (117); “nekkare” (23): ne©äre (117); “giydirdi” (24): giderdi (118); “riyâhın” (33): reyâ-in (120); “zer-âbile” (34): zer âb ile (121); “berg-i zer-rûy” (34): berg-i zer rûy (121); “lüceyyin” (34): lüceyn-i (121); “dîvîn” (34): dîvin (121); “kalur recm” (34): ©ilur recm (121); “şehîle” (35): şeh ile (121); “semen bir” (35): semen-ber (121); “sîb-i gabgab” (35): sîb-gabgab (121); “bâd-ı bahârî” (35): bâd-ı bahârî (121); “destîne” (36): destine (122); “cânîse” (36): cân ise (122); “Şiyem-kadr” (36): şebim ©adr (122); “beder cihan” (37): be-deyr-i cihân (-); “dikmiye” (38): degmeye (123); “töbe” (43): tevbe, tövbe (125); “derd-âşâm” (55): dürd-âşâm (128); “sermedânîdir” (57): sürmedânîdir (130); “nagmun” (57): naõmın (130); “ibn ü vakt” (59): ibn-i va©t (131); “nûr-ı sîmâ” (59): nûr-sîmâ (132); “Meclis efruz bezmgâh halil” (71₁₅₇): Meclis-efrûz-ı bezmgâh-ı Êalîl (-); “âfitâb şevk-ı kerem” (73): âfitâb-ı şev© germ (134); “Akl-ı dün himmet” (73): ‘a©l dün-himmet (134); “habâb-ı saf sahba” (73): -abâb-ı âf-ı ahhbâ (134); “mahvî” (74): ma’uf (135); “eşk âl” (74): eşk-i âl (135); “leylî-veşk” (74): Leylî-veşik (136); “sanmadın” (75): 2ınmadan, 2ınmadın (137); “nevreste” (76): nev-res (137); “gird-i” (76): gerd-i (138); “hâsed” (76): -âsid (138); “müşgi” (77): müşgîn, müşkîn (139); “hâlim” (77): -âliyim, -âliyem (139); “egleñ” (78): egiliñ (141); “tarafa” (79): ¶urfe, ¶urfa (142); “bâdiye-gird-bâd-ı nâverd” (79): bâdiye-gerd-i bâd-nâverd (142); “semen bahâr vahşet” (79): semen-i bahâr-ı va-şet (142); “koyıma men zebûnı” (79): ©oyma men-i zebûnı (142); “deşt-i reh-nümünü” (79): deşt reh-nümünü (142); “gam-nigârı” (80): gam-ı nigârı (142); “siyâh rûzgârım” (80): siyâh-rûz(i)gârım (143); “sözi” (81): sûzı (144); “Beñ ü Bâde’den” (83): Beng ü Bâde’den (145); “lutf-bahş heva” (88): lu¶f-ba-ş-ı hevâ (146); “itrsayı sabayı” (88): ‘i¶r-sây-ı 2abâ-yı (146); “rûkeşâ-yı” (88): rû-güşây-ı, rû-güşây-ı (146); “lâle-i” (88): lâle ¶lâle (147); “dâg-ı gam-ı dil” (88): dâg-ı gam ber-dil (147); “mest pâ-der-i gül” (88): mest-i pâ der-gil (147); “hazâyin cûd” (89): “azâyin-i cûd (147); “niye kim” (89): neye kim (148); “Ayn-ı” (90): “ayn-ı (148); “kemendü” (90): kendü (148); “zöhresi” (90): zehresi (148); “arâb” (90): şarâb (149); “ibrîk” (90): ibri© (149); “sümme vechullah” (91): 3emme vechullâh (149); “fi’l-vücûd-ı illâhû” (91): fi’l-vücûdi illâ hû (149); “kılıcıyla” (93): ©ılıc ile (-); “Sanmasın” (99): 2anma sen (150); “âlem ruhi” (101): âlem-i rû-ı (151); “tavr-ı irfan” (101): ‘ür-ı ‘irfân (151); “çaglasam” (106): çaglamasam (-); “Def-i Ye’cüc gama” (107): def-i Ye’cüc-i gama (-); “diseñ” (108): disek (-); “çerh heftüme” (111): çer-ı heftüme (154); “nigami” (112): niõamı (155); “mesned şâhân” (112): mesned-i şâhân (155); “giyân” (112): keyân (155); “Cemşid ayş” (112): Cem(-)şid-i ‘ayş (155); “İskender zamân” (112): İskender-i zamân (155); “Süleyman kâmuran” (112): Süleymân-ı kâmrân (155); “tamadır” (113): ¶u‘medir (156); “kû-yı âsmân” (113): gûy-i âs(ü)mân (156); “şâmiyan-ı miyan” (113): şâmiyân miyân (156); “bâgbân-ı bân” (113): bâg-bân bân (156); “Târik-bîn” (113): bârik-bîn⁵⁶ (156); “Hakk’a tualım” (114): Âa©©’a yüz⁵⁷ ¶utalım (157); “saltanat şah” (114): sal¶anat-ı şah (157); “sacdım” (114): 2ub-ı-dem (157); “Devrân-ı ufukda” (114): devrân ufu©da (157); “baht-ı sâkî” (114): ba’t sâ©î (157); “ikbâl-i hem-nişîn” (114): i©bâl hem-nişîn (157); “vak’a-i” (114): vâ©ı’a-i (158); “güherini” (115): gevherini (158); “nihâl-i nârûnı” (115): nihâl-i nârveni (159); “câmelerden” (115): câmelerin (159); “mâtemi şâhi” (115): mâtem-i şâhi (159); “firaz”

(116): firâz-ı (159); “bazmasa” (117): ba²sa (161); “müşk-ber” (118): müşk bir (162); “âl-ı vâlâya” (118): âl vâlâya (162); “gurur” (119): ğarūr (163); “pür-’uber” (130): pür-’iber (166); “çekmedün” (131): çekmedik !bLJ□ (167); “feshat-ı” (132): füs-at-ı (168); “hıdmet” (132): ıidmetde, admetde (168); “müşkât-ı” (132): mişkâtı (168); “Câmi’nün” (132): cāmınıñ (168); “çârmîn” (132): çârümîn (169); “künger” (133): küngür (169); “bûyı” (136): boyı (170); “hur-ı ayna” (136): -ür-ı ĩne (170); “sabuhı züdde-i bezm-i kadem” (141): ²abū-ı-zede-i bezm-i ©idem (173); “nazm-i peyâmîden” (141): naömi Peyâmî’den (173); “sabuh-ı züdde-i bezm-i elestim” (141): ²abū-ı-zede-i bezm-i elestım (173); “mestim” (141): mestım (173); “hatır-ı dirhem” (141): ĩāıırı derhem (173); “muhtâc olsa” (141): mu-tâc ola (173); “diler kim balsa” (141): diler kim bula (173); “gamhanede” (142): bu ğam-’ânede (174); “bir hemzen-i” (142): berhem-zen-i (174); “nuhsında” (143): na’sinde, na’sında (175); (7. beytin 2. dizesi,atlanmış olan 8. beytin ikinci dizesi olacak) (146) (177); “güher-i” (146): gevher-i (177); “deyr hattı” (147): dir -attâ (178); “izd-i” (147): İzid-i (178); “subhan-ı” (147): ²avlecân-ı (178); “kû-yı zemîn” (147): ğüy-i zemîn (178); “matlai nür” (147): maııla’-ı nür (178); “hurrem-i” (147): -arem-i (178); “resm kalem-i Veysî sihrârâ” (154): resm-i ©alem-i Veysî-i si-r-ârâ (-); “tarz-ı sühan nâdire-i sencân” (154): ııarz-ı sü’an-i nâdire-sencân (-); “kahr’Allah” (157): ©ahrullâh (179); “şerAllah” (157): şer’ullâh (179); “habib Allah” (158): Âabıbullâh (180); “ki ğâh” (158): geh ğâh (180); “harabe” (159): ĩarâba (180); “mülkallah” (159): mülküllâh (180); “fi emanullah” (159): fı emânilâh (181); “cüce” (159): cüce (182); “gam-ı marekesinde” (166): ğam ma’rekesinde (184); “girdâbda” (166): gird-bâd (184); “saîd” (166): sâ’id (184); “neşeste” (166): nişeste (185); “zerrât-ı nevaz” (166): zerrât-nevâz, zerrât-nüvâz (185); “dahme-i gam fezâda key” (167): da’m-e-i ğam-fezâdaki (185); “keniş” (167): künişt (186); “baht-ı âheng-i hab” (169): ba’t âheng-i -vâb (187); “tâb-ı fersud” (169): tâb-fersüd (187); “âteş-i hur-ı tebah” (169): âteş-’ör-ı tebâh (187); “zamanda” (170): zamânede (-); “ittira” (172): iıırâ (-); “şevk’ile dilde velehu” (173): şev©i ile dilde veleh (187); “kafîle bend-i” (173): ©âfile-bend-i (187); “dâhil ma’mûre-i şehri” (173): dâ’il-i ma’mûre-i şehri (187); “mehünde” (174): mehiñ de (188); “ham-ı bâde” (174): um-ı bâde (188); “Cemşid-i kıldı” (174): Cem(-)şid’i ©ıldı (188); “hüve’-nak” (175): hevl-nâk (188); “dâne-i” (175): dâne (188); “şeşdir” (175): şeş-der (188); “dest-i fersud” (175): dest-fersüd (188); “şuran” (175): ııuran (188); “hüvelnâk” (175): hevl-nâk (188); “diger” (175): diker d~²œ (188); “feryâd hezâr” (176): feryâd-ı hezâr (189); “demi” (176): dem mi (189); “deyrîn” (180): dıırîn (191); “ârâmide” (187): ârâmı da (192); “am” (187): ğam (192); “bî-siper” (187): pey-siper (192); “meger kimse” (187): meger ol kimse (192); “olıcak” (187): olmayıca© (192); “nuş itmek” (188): nüş itmek (193); “zevkî” (188): zev©i (194); “açılsın” (189): açıl sen (194); “am yime” (189): ğam yime (194); “gird-i gam” (189): gerd-i ğam (194); “dir” (189): dirġ, dırġ (194); “efserdi vü” (189): efser-dih ü (195); “zemin pîrâ” (189): zemîn-pîrâ (195); “Behram bî-pervâ” (189): Behrâm-ı bî-pervâ (195); “nat-ı jengâri” (190): naıı’-ı jengârı (195); “üftân ü hayran” (190): üftân ü ĩzân (195); “füruġı” (190): fūrüg-ı (196); “gülle-i adû” (191): kelle-i adû (196); “kerem-rû” (191): germ-rev (196); “âyîn-peşenk” (192): âyîn-i Peşeng (197); “hızr îni-i şireng” (192): Ėiđir ‘ayn-ı şereng (198); “güher” (193): gevher (198); “söyleşemez” (194): söyleşilmez (200); “yoklasın” (194): yo©lasağ (200); “ruh-var” (200): rû- var (202); “gülüşde” (200): gelişde (202); “güncişk dil” (200): güncişk-i dil (202); “dürr halkasıdır” (201): der -al©asıdır (204); “kapatmaz” (201): ©apanmaz

(204); “bir dürr” (201): birdir (204); “mihri Süleyman” (202): mühr-i Süleymân (204); “ayş u şâdîdır” (203): ‘ayş ü şâdîdür (204); “zevk u şâdîdır” (203): zevk u şâdîdür (204); “güşe-i cemiyet ki” (203): güşe cem‘iyyet-geh-i (204); “kumrı” (203): Cumrî (205); “câm rahşândır” (203): cām-ı ra‘şândır (205); “mey-i perestandır” (203): mey-perestândır (205); “serv gülistan” (203): serv-i gülistân (205); “güher-bârin” (203): gevher-bârin (205); “Dal-ı hançer” (203): dal (: dāl) ‘ancer ‘āncer (206); “div-i” (204): deyu, diyu (-); “gül-i seher” (204): gül se‘er (-); “oldum” (206): oldem, ol dem (208); “fitnedir zencir-i” (208): fitne der-zencir-i (209); “mah-ı cevriñden” (208): mâh cevriñden (209); “dava-i” (213): da‘vî-i (212); “hura” (213): ‘avrâ (212); “üzere” (213): üzre (212); “feyz-i” (213): feyzi (212); “hasıyyet nisân” (213): ‘â‘iyyet-i nîsân (212); “San‘â-yı” (214): ‘ân‘â‘yî (212); “suno” (214): ‘un‘ (212); “bâri” (214): Bârî, Bâriyy (213); “Veysî-i Karân‘ı” (214): Veys-i ‘âren‘i (213); “kecrev-i şânsın” (218): kec-revişânsın (213); “tahkik u kemansın” (218): ta‘kik u gümânsın (214); “ham-ebrû-yı” (218): ‘am-ı ebrû-yî (214); “haclet-i deh-i” (218): ‘aclet-dih-i (214); “sermayede” (218): sermâye-dih-i (214); “hamm-ı devât” (218): ‘umm-ı devât (214); “arastu” (219): Aris‘o, Ares‘û (214); “cüz‘i” (219): cüz‘-i (214); “çerh-i” (219): çer‘ (214); “düş-i tefâhur” (220): düş-ı tefâ‘ur (216); “dâr-ı şüfâ” (220): dâr-ı şifâ (216); “nahın-ı” (220): nâ‘un-ı (216); “pâ-yı tâ ser” (220): pây tâ ser (216); “hem-dem-i İsí ile” (224): hem dem-i ‘İsâ ile (218); “cinnet” (224): cennet (219); “ehl-i cânân” (224): ehl-i cinân (219); “kader” (225): ‘adr (219); “mecmu-ı” (225): mecma‘-ı (220); “hejde” (227): hejdeh (221); “hemîâr” (227): hem-‘ayâr (221); “mihmân-ı” (227): mîhmân-ı (221); “hulle-i baf” (228): ‘ulle-bâf-ı (222); “hayret hüsnüñle” (228): ‘ayret-i ‘üsnüñle (222); “gonca-i câme-i sabrım” (228): gonça câme-i ‘abrım (222); “kadd-i hilâlîñ” (228): ‘addi hilâlîñ (223); “murg tapıdadır” (228): murg-ı ‘apidedir (223); “güher” (228): gevher (223); “sühan” (300): sühân (224); “tâlib” (230): ‘âlib (224); “k‘eydür engüri ire ireyi” (230): k‘ider engürî şîre şîreyî (224); “töbe-kâr” (230): tevbe-kâr (225); “düşürür” (230): devşürür, devşirir (225); “ham-ı fikrim” (230): ‘âm-ı fikrim (225); “teng-i çeşm-kâr-ı” (239): teng-çeşm kâr (225); “pâ-yı dîde” (239): pây dîde (226); “âsâyiş-i cihânîñ” (239): âsâyiş-i cihânîñ (226); “âramîde” (239): âremîde (226); “sûzan” (239): sûzen (226); “takva-yı fûruş” (239): ta‘vâ-fûruş (226); “neşât hâtır-ı sahbâ” (239): neşâ‘ı ‘â‘ır ‘ahbâ (226); “Âferîde” (239): âferîde (239); “garib nevazı” (240): ğarîb-nevâzî, ğarîb-nüvâzî (226); “hayat-bahş-ı kerîm” (240): ‘ayât ba‘ş-ı Ke-rîm (227); “nefs” (240): nefes (227); “nücum sâbit” (241): nücüm-ı sâbit (227); “kerem-süfre-i” (241): kerem-i süfre-i (228); “azameti” (242): ğıdâmı (229); “bilsem ben” (3 kez) (242): bilsem (229); “humâr-ı âlâm” (242): ğâh ‘umâr-ı âlâm (230); “kenger-i” (242): küngür-i (230); “zîr-nigîn” (243): zîr-i nigîn (230); “değildir rüsteminden” (243): degildir siteminden ‘bML×□— -b*Öœ (230); “matlab-ı dagdaga-i pâşâyı” (243): ma‘lab-ı dağdağa-i pâşâyî (231); “rubhîde” (244): rub-ı da, rib-ı de (232); “dayanur” (245): dinür (232); “serini” (246): sürîni (233); “gülün gülengiz” (247): gül-bün-i gül-engîz (233); “piyâle-bâzı” (247): piyâle-bâzî (233); “huşkvârı” (247): ‘oş-güvârı (233); “nükte-veran-ı darb-ı meselde” (277): nükte-verân ‘arb-ı meşelde (-); “ferhunde ahter” (280): fer‘unde-a‘ter (234); “sırr-ı sure-i” (280): ser-süre-i ([234]); “mahı” (280): mâhî ([234]); “Afrasyab leyle-i zulmâ” (261): Efrâs(i)yâb-ı leyle-i ðalmâ ([234]); “terk-tazından” (281): Türk-tâzından ([234]); “dil-küşud çeşm-şühud” (282): dil-küşüd-ı çeşm-i şühüd (235); “tamakârı” (281): ‘âma‘-kârî, ‘am‘-kârî (235); “diraz-ı” (281): dirâz, dirâz (235); “hata yer-i Kuds’e” (281): ‘â‘yir-i ‘udse (235); “tapıda”

(282): ¶apide (236); “sümnât-ı Hinud” (282): Süm(e)nât-ı Hünüd (236); “bi-mal-i” (282): bî-me’âl-i (236); “rubih-i ayyar çar meskuy-i” (282): rûbeh-i ‘ayyâr(-i) çâr-ı Mos©ov’ı (236); “müskavuñ” (282): Mos©ov’uñ (236); “tîguñda key” (282): tîguñdaki (237); “yakut sürh” (282): yâ©üt-ı sür (237); “mizab” (283): müzâb (237); “câme-i habında” (283): câme-‘âbında $\hat{b}M\Box\ll u \cdot \text{¶} \downarrow U2$ (237); “ham-süvar” (284): um-süvâr (237); “hayal hâli” (284): ayâl-i âli (238); “bitir pîçiş-i” (285): yeter pîçiş-i (239); “zülf-i girih dür girih” (285): zülf-i girih der-girih (239); “hırâmında” (285): irâmende (239); “minnetullaha” (284): minnet Allâh’a (239); “adamı” (286): âdemi (239); “cevlangir” (286): cevlân-ger (240); “yâ hû sözi” (292): yâhû sizi (240); “su’i zann eylemem” (293): sũ-i ðann eyleyemem (241); “pâkîze dũr” (293): pâkîzedir (241); “kıldum” (293): ©ıldı (242); “nâfeñ” (293): nâfiñ (242); “serin” (294): sũrîn (244); “düşündeki” (295): düşüñdaki (244); “bu çâk girîbânlar” (295): çâk-i girîbânlar (244); “tîznege” (296): tîz-nîgeh (245); “üstâd-ı” (296): ũs(i)tâd-ı (245); “erjeng” (296): Erjeng (245); “hulle-şitâb” (296): alle şitâb (245); “muşrib-i” (297): mu¶irib-i (247); “gonca dehen” (298): gonça-dehen (248); “gal” (299): al (248); “gonca dehen” (4 kez) (299-300): gonça-dehen (248-9); “şalı” (299): şâlî (248); “me’sereñ” (300): me’âşiriñ (249); “çâker-i makbulñ” (300): çâker-i mu©biliñ (249); “ber-muradı” (302): bermurâdî (251); “geh fir²at görürsün geh” (302): kí fir²at görürsün kí (251); “destan” (303): dâs(i)tân (252); “cihan değer” (303): cihân-ı dıger (252); “çemendür çemendür çemendür çemen” (303): çemen der-çemendir çemen der-çemen (252); “zi⁵⁸-bende” (303): zibende (252); “bu geşt” (303): bu kişt (252); “her sũ” (303): her sũ (252); “sũ be sũ” (304): sũ-be-sũ (252); “şem rûz” (304): şem‘-i rûz (252); “safa dest-gâh” (304): afâ-dest-gâh (253); “nur-nigâh” (304): nũr-ı nigâh (253); “zîşân gerdũn-ũkuh” (304): zî-şân-ı gerdũn-şũkũh (253); “sipehdâr encũm gũruh” (304): sipeh-dâr-ı encũm-gũrũh (253); “semiyyũ nebiyyũ gũzin” (305): semiyy-i nebiyy-i gũzĩn (253); “gũlfi” (305): gũli (253); “töbeye” (306): tevbeye, tövbeye (254); “lâlesidir” (306): lâlâsıdır (255); “hüşyârı” (307): hũş-yârı (255); “cüft-i” (307): ceft-i (256); “tabiat-ı ku-yı zemini” (307): ¶abı’at gũy-i zemĩni (256); “eyyâm-ı huşk-vârı” (307): eyyâm-ı õş-gũvârı (256); “kânuñ” (308): k’anıñ (256); “oyunuñda” (308): oynuñda (257); “töbeden” (311): tevbeden, tövbeden (257); “nâzuñũñ” (311): nâzũkũñ, nâzikiñ " ' ' ' Uı (257); “merdũm-lâlũñ” (311): merdũm-i lâliñ (257); “temeyyũz” (311): temĩz-i eðşLÔ (257); “sel gibi” (311): seyl gibi (258); “kimin” (311): kemĩn (258); “keçkũl-i” (312): keçkũl-i (258); “eklil” (312): iklĩl (258); “câyı” (312): cãyı (258); “tehyie-i” (312): tehyi’e (258); “rengĩn mezâmĩn” (312): rengĩn-mazâmĩn (258); “per suhte” (313): pũr-sũ’te (259); “şâhid nazmı” (313): şâhid-i naðmı (259); “secce-bedestiz” (314): sũb-a bedestiz (260); “dest-i bedestiz” (314): dest be-destiz (260); “sâgar-be-kef meygede-i” (314): sâgar be-kef-i mey-kede-i (260); “töbe-i” (315): tevbe-i, tövbe-i (260); “tahvĩl berat” (316): ta-vĩl-i berât (260); “hatt-ı butlan-ı kalem sun-i” (316): a¶¶-ı bu¶lân ©alem-i un‘-ı . . . ÂÊöD3 □ òj • (260); “hal-hal-ı” (317): al-âl-ı (261); “câm-ı mânend-i” (318): cãm mânend-i (261); “nâm-ı mânend-i” (318): nãm mânend-i (262); “istihkâm-ı mânend-i” (318): isti-kãm mânend-i (262); “sĩm-endâm-ı mânend-i” (318): sĩm-endâm mânend-i (262); “sâhib-i nâm” (319): a-ib-nãm (262); “genc-i anâ” (320): kũnc-i anâ (263); “râst-kışinũñ” (321): râst-kışin (263); “mĩr-i İzzet” (322): mĩr İzzet (264); “tavrı” (327): ur’ı (267); “haberden” (327): aberdir (267); “sâikâ” (327): a’i©â⁵⁹ (267); “gird-i gam” (329): gerd-i ğam (267); “hıram-ı nâsâzi” (330): irâm-ı

nâzı (268); “sîne-çâkimden” (330₇₄₇): sîne-i çâkimden (-); “nur sürür” (331): nūr-ı sürür (-); “celle-pûş” (336): cülle-pûş (269); “bâde-meyharân şevka bâr-dûş” (336): bâde mey-“ârân-ı şevca bâr-ı dūş (269); “hâh-ı gâfil-hâh” (336): “vâh gâfil “vâh (269); “bezirgâna” (336): büzürgâna (269); “habîbüñ” (337): ¶abîbiñ (270); “el arkası perde” (339): el ar©ası yerde ^œdÄ . . . (271); “matlubuñ” (339): ma¶labiñ (271); “âb-ı yâr-i” (339): âbyâr-i (271); “bî-tekellüf-kâr” (340): bî-tekellüf kâr (272); “tecellî zâr-ı hüsn” (340): tecellî-zâr-ı -üsñ (272); “kema fi’l-mesel” (340): kim fi’l-me³el ... UL½ (272); “âh-mürüvvet” (340): âh mürüvvet (273); “nakş-ı cûbin” (344): na©ş-ı cebîn sš¾32 gIi (274); “zulmetinde” (344): öulmetde (274); “hassu’l-kiramı” (344): “â²(-) ekremi (274); “şehir-i yâr-ı” (345): şehir-yâr-ı, şehriyâr-ı (274); “hüsn-edâ” (345): -üsñ-i edâ (275); “zengin beñizlidir” (346): rengîn beñizlidir . . . sš~i” (276); “zer-duheri” (346): rez du”teri (276); “dâfik-ı şen” (346): dâfa©a şen(n) . . . Åo§œ (276); “nihâl çemen” (346): nihâl-i çemen (276); “mânend-i cevher-i â’ine dilde” (347): mânend-i cevher âTne-i [â’ine-i] dilde . . . ëmšz- Åd£u2 . . . (277); “düşündeki” (347): düşündeki (277); “selam-ı taraf-ı” (347): selâm ¶araf-ı (277); “dil-berân köhen sâlûñ” (348): dil-berân-ı kühen-sâliñ (278); “nevres-i civan” (348): nev-res civân (278); “tıfl-ı nisvan-ı” (348): ¶ıfl-ı ney-süvâr-ı (278); “rasd-nişîn” (348): ra²ad-nişîn (278); “çarpmış” (348): çarpılmış (278); “sofhada” (353): ²af-ada (279); “haydar-ı kerrara” (353): Àayder-i Kerrâr’a (279); “hayme kor” (353): ²ayme ©ur (279); “merdümuñ der-i” (353): merdümekdir (280); “düzd-i tire rûzî” (354): düzd-i tire-rûzı (280); “bezm mehtab” (354): bezm-i meh-tâb (281); “dâg-ı ber-dil” (355): dâg ber-dil (281); “meh pâre” (355): meh-pâre (281); “cünbiş kâmet” (355): cünbiş-i ©âmet (281); “tabl kıyâmet” (355): ¶abl-ı ©ıyâmet (281); “celcele” (355): cülcüle (281); “fota-i” (356): fû¶a-i (282); “arayup turdı” (357): arayup ¶aradı (284); “Hayat-name’den” (357): Èayyâ¶-nâme’den (284); “girişgirde-i” (358): giriş-kerde-i (284); “sözün” (358): süzen (284); “içince” (358): açınca (284); “pîrehenden” (358): pîreheninden ÈbM£dšÅ (284); “düşürüp” (358): devşürüb, devşirüb (284); “nigâh ile” (358): nigâh eyle (285); “furca” (358): fūrce (285); “bîniş” (358): biniş (285); “süriyen” (358): sūrîn (285); “penbe dür” (358): penbedir (285); “yep yep” (359): yap yap (285); “çerpîden” (359): çırpidan (286); “söz aşk” (359): sūz-ı ‘aş© (286); “ol kirli(!)” (359): ülgerli (286); “zâhid-i” (359): zâhid (286); “yüñli” (359): yeñli (286); “libada” (359): lebâde (286); “tabaşırila” (360): ¶abâşırila (286); “sözün bâzım” (360): süzen-bâzım (286); “âhir kâr” (360): â”ir-i kâr (286); “kaddi bülend-i” (361): ©add-i bülend-i (-); “atlas gerdüni” (361): a¶las-ı gerdüni (-); “dem serdi-i eyyam mey” (362): dem-serdî-i ey-yâm-ı mey (287); “gül-i pirehen” (363): gül-pîrehen (288); “ferâş-ı” (363): fîrâş-ı (288); “idem” (4 kez) (363): idim (288); “mâl-i perverişi” (369): me’âl-i perverişi (291); “nakdine siz” (370): na©dînesiz (291); “şekvayı” (370): şekveyi v² «uJ- (291); “mührlenmektedir” (370): mührlenmektedir (291); “arz-i kelal” (370): ‘arz-ı kâlâ (291); “söz âşinadır” (370): sūz-âş(i)nâdır (291); “sahbâ-yı sen” (371): ²ahbâyı sen (292); “dil seyr-i vasl” (371): dil-sîr-i va²l (292); “tura” (371): ‘ür’a (293); “pîş merd kâmcüy” (372): pîş-i merd-i kâm-cüy (-); “dür nemi gird” (372): der nemî gîred (-); “mey gûyem” (372): mîgüyem (-); “gonça neşügüfte” (374): gonça-i neşküfte (293); “çille-i sūhten” (375): çille-i sa”tin (294); “sevda-gir-i” (375): sūdâger-i (294); “dü nân” (375): dūnân (294); “süfre-i nima” (375): süfre-i na”mâ (294); “neşîmen-i” (376): neşîmen, nişîmen (295); “zevk-bahş eyler” (376): zev© ba”ş eyler (295); “şüküfte”

(376): üşkäfte (295); “karanfiller” (376): ©aranfüller (295); “bürhene ten” (381): bürehne-ten (296); “diğerün” (382): degeriñ ! d~ ²œ (296); “şebistan” (382): şeb-sitân (296); “eyâ” (382): āyā (297); “huşk-sâllar” (382): ˘ušk sâller (297); “sevinmesin” (382): söyünmesün (297); “dil-i siyeh” (383): dil siyeh (298); “rakîb-i mugfell” (384): ra©îb-i muğaffel (298); “iyilik” (384): iylik, eylik p* š²« (299); “şerha sen” (384): şer-asın (299); “şemîm kâlülünü” (384): şemîm-i kākülünü (299); “fıkr ile” (385): fikr eyle (300); “ahteri tabında” (385): a˘ter-i tãbende (300); “insâf-ı lâbüd” (385): in²âf lâ-büd b□ô Ā-UBî« (300); “hilal-i hale pîrayı” (386): hilâl-i hãle-pîrâyı (301); “mah yekşebe” (386): mâh-ı yek-şebe (301); “hurşîd maşrıkdâ” (386): ˘ür(-)şîd-i maşrı©dâ (301); “şeremhudur(!)”(386): şerim-˘üdur (301); “harem humda” (386): ˘arem-i ˘umda (301); “hiredkar” (392₉₄₀): ˘urde-kâr (-); “oymuş bil ki” (397): uymuş belki⁶⁰ (-); “nak-kare bañ-i” (400): ne©ãre bãng-i (302); “bârân ferah” (400): bârân-ı fera˘ (302); “tegerg-âfât” (400): tegerg-i âfât (302); “muhavvif” (400): ma˘ûf (302); “güm-geştî” (400): güm-geşte v×AÖ rÖ (302); “sûd yirine” (401): sūd yerine (303); “yemmi üzere mum keştî” (403): yemi üzre mûm keştî (305); “küştîleri” (403): keştîleri (305); “gelibidi” (403): kãlbüdi, kãlbedi (305); “safir-i Şevk” (405): ²afîr-i şev© (306); “cãh vü tantana” (406): cãh ü ¶lan¶jana (307); “tumturâk-âlem-i i˘tibãra” (406): ¶lum¶jurã©-ı ‘alem-i˘tibãra (307); “devr-i vâjgün felek” (407): devr-i vâj(-)gün-ı felek (308); “hãver-i zemînde” (407): ˘ãver-zemînde . . . Ā-ËU• (308); “geldik vü hünkârı” (407): geldik ü ˘unkârı (308); “eyâ ey sabâ” (409): āyâ ey ²abã (308); “hamdur ham-ı” (409): ˘am der-˘am-ı (308); “bilâittifãk” (409): bi˘l-ittifã© (308); “micvãre” (409): mey-˘vãre (309); “âzâr-ı” (410): â³ãr-ı (309); “gayret tiyneti” (411): ğayret-i ¶ıyneti (-); “hane-i beduş” (414): ˘ãne be-düş (310); “Yusuf mintan” (414): Yûsuf-menişãn (310); “hãhiş-i” (414): ˘ãhişi (311); “kebek” (414): kebg, kebk (311); “şem˘-ãnuñ” (415): şem˘ anıñ (311); “ba˘n-nikab” (416): bã-ni©ãb (311); “hilalî” (416): hilãli (311); “gölmez” (416): gelmez (311); “servi vâlã” (427): serv-i vãlã (312); “fidan çemen-i” (427): fidãn-ı çemen-i (312); “beg nãz iderek” (428): biñ nãz iderek . . . ©□ (313); “pasam-ı aşk olsun” (428): pasam ‘as© olsun (313); “cãnãna” (428): cãnãne (313); “cümle sende” (428): cümlesinde (313); “tenasüb-i endam” (428): tenãsüb(-)endãm . . . ĀV□UMÔ (313); “dil-i uşşãkãni” (428): dil-i ‘uşşã©ımı (313); “kurulmuş” (428): ©uruluş, ©uruluş ḡL³ãd- (313); “uşşãkı” (428): ‘ãşlı©ı (313); “dinilir” (428): dinür -u* šM²œ (313); “kokana” (429): ©o©ona (313); “añladım” (429): añladığım (314); “sad-reng” (430): ²ad reng (314); “İmrü˘l-Kays” (432): İmrü˘ü˘l-éays (-); “Kabe-i uşşaka” (443): Ka˘be-i ‘aş©a (316); “bürhene palara” (443): bürehne-pãlara (316); “nevãyi” (444): nevãyi (317); “küy küre-i” (450): gūy-i küre-i (318); “öldiğiyçün” (450): oldiğiyçün, oldiğiyçün (318); “kuy küre-i” (450₁₀₄₉): gūy-i küre-i (318₁); “ölmüş idi” (450₁₀₄₉): olmuş idi (318₁); “hum-geşte” (450): ˘am-geşte (318); “pey-revãni” (451): pey-revãni (319); “rüşen” (451₁₀₅₅): revişin (-); “Hakk˘ã” (451): ˘a©©ã (319); “itseñ” (452): itsek ! ë□×²« (319); “rakûben” (452): rükübın (320); “Hevãyi kaşmerle” (452): Hevãyi-i ©aşmerle, Hevãyi-yi ©aşmerle . . . v²«u£ (320); “şuh zerãfet meşrebi” (457): şū-ı õarãfet-meşrebi (321); “maealsin” (458): ma-alsin (322); “şuh fedã˘i” (458): şū-ı fedã˘i (322); “sîne saf” (2.) (459): sîne-²ãf (323); “Rum dilruba” (459): Rûm dil-beri (323); “kollak” (460): ©olağ (324); “perperî (!)”(460): pîrpiri, pîrpîrı (324); “e hasebe” (460): a -asba (324); “ol girer” (460): evvel girer (324); “merdüm şebabe” (460): merdüm-i şebãba (324); “kesdir gör yidiklerin” (461): kesdireğör yediliklerin (324);

“perperîye (pırpırî)” (462): pırpıriye, pırpırıya (326); “süvâyî” (462): sevâyî (326); “gider” (463): giydir, giydür (327); “kasandı” (464): ©a²ındı (328); “canfese (!)” (464): canfese (328); “finu fese” (464): fino fese (328); “yanaslayub” (466): yan²ılayub (330); “dikme” (466): dikime (330); “harif” (466): ¬erif (330); “pesendîde eser-i ez dehan” (466): pesendîde-e³er ez-dehân-ı (331); “zîbende güher” (466): zîbende-güher (331); “cuz” (467): co² (331); “afuz” (467): a fo² (331); “tuyuyub” (467): ¶oyurub »u² u² u¹ (332); “vir meyle” (468): virmeyle (333); “yalluza” (468): yelloza (333); “öğrenmeyem” (469): öğreneyim (333); “afuz” (469): a fo² (333); “yanaşık” (469): yanşa© [: yanşa©] (334); “eda-yı ruşen” (469): edā-yı revîşin (334); “pırpırî” (469): pırpırî, pırpırî (334); “şuh-cihan” (469): şū¬-ı cihān (334); “dal kıs” (469): dalfes f-œ«œ (334); “itme mola” (470): itmede mola (335); “kanarsa” (470): ©ınarsa (335); “çerpideki” (470): çırpıdaki (335); “bize” (470): beze (335); “iltem eyle” (470): iltim ile, êltim ile (335); “kurumaya” (478₁₁₂₈): fūrū-māye (-); “Çıdam Usta” (471): Çıydem Usta (336); “desti sen” (472): destisin, destîsin (337); “zarzarın” (472): ðırðırın [: ðırðırın] (337); “o bir şeylere” (472): öbür şeylere (337); “bend” (472): pend bM□ (338); “göze” (472): geveze (338); “fahşâ” (473): fā¬işe (338); “handanımızı” (478): “ânedânımızı” (339); “olalım” (478): ölelim (339); “siyah türbet-i” (479): siyāh-ı türbet-i (339); “mihir ü vefa” (479): Mihr ü Vefā (339); “figan-ı kârî-i” (479): figān-kārî-i (339); “dil-i harabım” (479): dil¬arābım (339); “handâni” (479): “ânedāni” (339); “sihr-âferîn zamanı” (479): si¬r-âferîn-i zamān (339); “ve zâif-şinas” (480): vaöā’if-şinās (339); “mir’at-ı gerdûna da” (480): mir’at-ı gerdünede (340); “Mecnun’a” (480): mecnūna (340); “hâlikî” (481): «hâlik»i (340); “erbâyine” (481): erbābına èM² U□-« (340); “hüsn ü kubh hulki” (481): ¬üsn u ©ub¬-ı “al©ı (340); “cihan gird-i” (482): cihān-gerd-i (341); “destandır” (482): dās(i)tāndır (341); “ki kasr” (482): geh ©a’r (341); “zeban-nâresa” (482): zebān nā-resā (341); “sadî” (483): Sa’dî (342); “heyzem” (484): heyzüm (342); “müsteadd-i” (484): müsta’idd-i (342); “bî-taâb” (484): bî-te’ab, bî-ta’ab (342); “mahrem-i zâr” (484): ma¬rem-i rāz (343); “Ergene” (2.) (485): ergene (343); “acûbe-i” (485): u’cûbe-i (343); “piştavi” (486): piştovı (343); “fûkahet” (486): fa©āhet, fe©āhet (344); “mihman” (486): mîhmān (344); “sıfat” (486): ²ıfāt (344); “izhuke-i” (486): uz¬ûke-i (344); “ne reng-i elem-i bîm” (491): ne reng-i elem ne bîm (344); “mevâlid” (491): mevâlîd (345); “merdümi neş’et âdeme” (491): merdümî neş’et-i Âdem’de (345); “nesh-i” (491): nûsa¬-ı (345); “pençe-i gîrâ” (492): pençe-i kübrā «dšÖ ¶ÇMÄ (345); “gam-ı dil-i nâbudı da” (492): gam dil-i nā-büdîde . . . Åœœ År□ (346); “siyah şeb-i” (493): siyāh-ı şeb-i (347); “kil olsun” (493): kül olsun . . . qÅÖ (347); “seken-i” (494): şiken-i sJ□ (348); “nakdine can” (495): na©dîne-i cān (349); “tabâide” (497): ¶abā’i’de (349); “seb’a semâvatı” (498): seb’-i semāvâtı (349); “âmmî” (2.) (499): āmmî (350); “kadeh-nuş” (500): ©ade¬ nûş (351); “Şem’ ruhuma” (501): şem’-i ru’uma (-); “tarâvet-bahş” (504): ¶arâvet ba’ş (353); “gülîçe” (509): külîçe (354); “dilefruzile” (509): dil-fürüz ile (355); “çerâg meclis” (509): çerâg-ı meclis (355); “hefha” (510): nef’a (355); “kubâb” (510): ©ıbāb (355); “gülistan” (510): gül-sitān (355); “kudrenitñ” (532): ©udretiniñ ([356]); “ayile güneş” (532): ayla güneş ([356]); “sehv yine” (533): sehvine (357); “târdır” (534): ¶ardır (359); “düşmiyek” (534): düşmeyin ! èšL-Èœ (359); “boy u bos” (535): boy bos ”u□ È Èu□ (360); “ekilir” (535): eğilir (360); “bağrım irmez mi” (535): bağrım ezmez mi v|e|d²« Âd□□ (360); “sözledikce” (535): süzüldükce (360); “musavverün” (536):

mu²avvirin (361); “biççelerin” (564): beççelerin (362); “meh münîr” (565): meh-i münîr (362); “seyr bî-vukuf” (565): seyr-i bî-vu²uf (362); “müntehâ-yı” (565): nâ-müntehâ-yı (363); “lehibb-i” (566): lehîb-i (363); “nefes” (566): nefis (363); “tezervi” (566): tezervi (364); “bîmâr-ı ihtizârda” (567): bîmâr i-tizârda [^]œ-UC×0« Å-ULŞ□ (365); “şüvm ü bazal” (567): ³üm u ba²al (365); “lâle-küşâde-leb” (567): lâle küşâde-leb (365); “zell” (568): züll (365); “keyfiyyet-şüûn” (568): keyfiyyet-i şü’un (366); “ahmak denî” (568): a-ma²-ı denî (366); “döşedi” (568): düşdi (367); “ebu’l-beşer” (568): Ebu’l-beşer, Ebu’l-beşer (367); “ferzend-i eşkbar” (568): ferzend eşk-bâr (367); “Yahyâ’yı” (569): Ya-yâ-yı (367); “hem-şikest” (569): hem şikest (367); “şehîdân-ı bürîde-ser” (570): şehîdân bürîde-ser (367); “gül yasemen” (571): gül ü yâsemen (368); “hürri” (571): -ürri (368); “halîle” (572): Êalîl’e (369); “kelime” (572): Kelîm’e (369); “encâm-ı kâr-pençe-i merke” (572): encâm-ı kâr pençe-i merge (369); “tuzâk” (573): duza² (370); “yâr-ı müteâl” (574): yâ Müte’âl (371); “sâhib-i haşm” (574): ²â-ib-âşem (371); “kâide hikmeti” (574): Êâ’ide-i -ikmeti (372); “hazur huzurı” (575): -uzür-ı -azarı (372); “yât-i” (575): zât-ı (372); “etrasına” (577): ı[rāsına (373); “mecbur-ı cihan” (577): mecbür cihân (373); “taaccüb-i insan” (577): ta’accüb insân (373); “satılan” (577): ²anılan ÊöşôU# (373); “Ketrî (!)” (580): götüri (374); “Kıbtiyan-ı câyi” (580): éib[ıyân câyi (374); “görümli” (581): görmeli (374); “mühmiz-i zen-i” (581): mehmîz-zen-i (375); “câyî” (581): câyi (375); “kâmuruñ” (582): kâm-verin (376); “cennet” (582): cinnet (376); “müslüman” (2.) (582): müsülmân, müselmân (376); “müstened-i şeyme-i” (583): müstenid-i şîme-i (377); “Fâzıl pîre atuh gelse” (583): Fâzıl-ı pîre ‘ateh gelse (377); (Atlanmış) (584): Ehl-i -âcâta se-er va²ti ²afâ mevsimidir (377); “koknusu” (584): Êaknüsü (377); “Kebek-i” (584): kebg-i, kebk-i (377).

KAYNAKÇA

- Ayan**, Hüseyin (haz.), *Nesîmî Dîvânı*, Akçağ Yay., Ankara, 1990.
- Browne**, Edward G. (haz.) *A History Of Ottoman Poetry*, By The Late E. J. W. Gibb, Volume VI, Containing The Turkish Originals, Edited By Edward G. Browne, London, Luzac & Co., Great Russell Street, 1909.
- Çanga**, Mahmut (mütercim), *El-miftâh / Kur’ân-ı Kerim Lûgati (Miftâhu Kelimâti’l-Kur’an El-Mu’cemü’l-Müfehres Li-Elfâzi’l-Kur’âni’l-Kerim)*, Timaş Yay., İstanbul, 1991.
- Çelebioğlu**, Âmil (haz.), *Muhammediye*, Millî Eğitim Bakanlığı Yay., c. 2, İstanbul, 1996.
- Ferrard**, Christopher “Gibb, Elias John Wilkinson”, *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 14, İstanbul, 1996.
- Furat**, Ahmet Suphi “Uzeyr. Uzayr”, *İslâm Ansiklopedisi (İslâm Âlemi Tarih, Coğrafya, Etnografya ve Biyografya Lûgati)*, Millî Eğitim Bakanlığı Yay., c. 12/2, İstanbul, 1988.

- Gölpınarlı**, Abdülbâkî (haz.), *Hâfız Dîvânı*, Millî Eğitim Bakanlığı Yay., İstanbul, 1989.
- Hüseyin Kâzım Kadri**, (*Büyük*) *Türk Lûgati*, Maârif Vekâleti Yay., Devlet Matbaası, c. 2, İstanbul, 1928.
- İsen**, Mustafa (haz.), *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, Atatürk, Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara, 1994.
- (haz.), *Sehî Bey, Tezkire (Heşt Behişt)*, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, 1980.
- Kalkışım**, Muhsin (haz.), *Şeyh Gâlib Dîvânı*, Akçağ Yay., Ankara, 1994.
- Kastamonulu Lâtîfi**, *Lâtîfi Tezkiresi*, İkdâm Matbaası, Dersaâdet, 1314.
- Koçu**, Reşad Ekrem *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, Sümerbank Kültür Yay., Ankara, 1967.
- Kortantamer**, Tunca “Genç Edebiyat Araştırmacısının Yanlıları”, MÜFEF. *Türk- lük Araştırmaları Dergisi* (Âmil Çelebioğlu Armağanı), yıl 1991-92, S. 7, İstanbul, 1993.
- Köksal**, A. Cüneyd (tercüme), *E. J. W. Gibb, Osmanlı Şiir Tarihine Giriş*, Köksal Yayıncılık, İstanbul, 1999.
- Kut**, Günay “Metin Neşri”, *İLESAM, I. Eski Türk Edebiyatı Kollogyumu 17-18 Ocak 1992*, Ankara.
- “Metin Tesbîtinde Birinci Aşama: Vezin ve Anlam”, *İlmî Araştırmalar*, S. 8, İlim Yayma Cemiyeti, İstanbul, 1999.
- Mengi**, Mine (haz.), *Mesîhî Dîvânı*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara, 1995.
- Mütercim Âsım Efendi** (Hüseyin Tebrîzî'den), *Tibyân-ı Nâfi' Der Terceme-i Burhân-ı Kâti'*, Dârü'ttübâa, İstanbul, 1214.
- Okay**, Orhan; Ayan, Hüseyin (haz.), *Hüsn ü Aşk*, Dergâh Yay., İstanbul, 1992.
- Özek**, Ali; Karaman, Hayrettin; Turgut, Ali; Çağrıçı, Mustafa; Dönmez, İbrahim Kâfi; Gümüş, Sadreddin (haz.), *Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yay., İstanbul, 1991.
- Öztürk**, Mürsel; Örs, Deryâ (haz.), *Mütercim Âsım Efendi, Burhân-ı Kâti'*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yay., Ankara, 2000.
- Pakalın**, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Millî Eğitim Bakanlığı Yay., c. I-II, İstanbul, 1993.
- Pala**, İskender *Ansiklopedik Dîvan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yay., c. I-II, Ankara, (?).

- Parlatır**, İsmâil; Gözaydın, Nevzat; Zülfikar, Hamza; Tezcan Aksu, Belgin; Türkmen, Seyfullah; Yılmaz, Yaşar *Türkçe Sözlük*, Atatürk Kültür, Dil ve Târih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yay., c. 1-2, Ankara, 1998.
- Sözer**, Vural *Müzik ve Müzisyenler Ansiklopedisi*, Remzi Kitabevi A. Ş. Yay., c. 2, İstanbul, 1986.
- Stengass**, F. *A Comprehensive Persian-English Dictionary*, Librairie Du Liban, Riad Solh Square, Beirut, 1975.
- Şemsettin Sâmî**, *Kâmûsü'l-A'lâm (Dictionnaire Universel D'Histoire et de Géographie)*, Mihran Matbaası, c. 4, İstanbul, 1311 (1894).
- Tarlan**, Ali Nihad (haz.), *Ahmet Paşa Dîvânı*, Akçağ Yay., Ankara, 1992.
- (haz.) *Necâtî Bey Dîvânı*, Akçağ Yay., Ankara, 1992.
- Tayyâr**, *Zübde-i Gülistân*, Dârü't-tıbâ'ati'l-Âmire, İstanbul, 1306.
- TDK.**, *Tarama Sözlüğü*, Atatürk Kültür, Dil ve Târih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yay., c. I, II, III, IV, V, Ankara, 1995-1996.
- Ünver**, İsmâil “Arap Harfli Türkçe Metinlerin Çevirisinde Karşılaşılan Yanlışlar”, *Türk Dili*, S. 483, Mart 1992.
- “Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler”, AÜDTCF. *Türkoloji Dergisi*, c. XI, S. 1, Ankara, 1993.
- Ziyâ Paşa** *Zafernâme ve Şerhi*, tsz.

DİPNOTLAR

- 1 Christopher Ferrard, “Gıbb, Elias John Wilkinson”, *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul, 1996, c. 14, s. 64-66.
- 2 E. J. Wilkinson Gibb, *Osmanlı Şiir Târîhi (A History Of Ottoman Poetry)*, Tercüme: Ali Çavuşoğlu, Akçağ Yayınları: 293, Kaynak Eserler: 76/1, I-II, III-V, Ankara, 1999; I-II: 553 s.; III-V: 584 s. (Bu yazıda: I-II = OŞT., I-II ; III-V = OŞT., III-V).
- 3 *A History Of Ottoman Poetry*, By The Late E. J. W. Gibb, Volume VI, Containing The Turkish Originals, Edited By Edward G. Browne, London, Luzac & Co., Great Russell Street, 1909. (Bu yazıda: HOP., VI).
- 4 “Yanlış okumaların bir bölümü” sözüyle amacımızı ve bu yazının çerçevesini daha açık olarak belirtmek isteriz: Bu yazı, çevirideki (OŞT.) okuma yanlışlarının, özellikle de metnin aslındaki (HOP., VI) yazım hatâlarının, eksikliklerin bütününe kapsamak iddiâsında olamaz: OŞT.’deki yanlış okumalar, HOP., VI’ya bakılarak kolayca tashîh edilebilir; fakat, HOP., VI’daki eleştiriye açık tanıklar için, HOP., VI’nın referanslarına, buradan da ilk kaynaklara inme gereği vardır. Oysa bu yazıda değerlendirilen örnekler önce -HOP., VI tamâmen devre dışı bırakılarak- sâdece OŞT.’de işâretlenmiş; daha sonra HOP., VI’daki asıllarıyla mukâyese edilmiş; yanlışlığında tereddüt edilmeyen tanıklar ayıklanmış ve bu hatâlar, yazıdaki gruplamaya göre, bir şekilde değerlendirilmiştir.

- ⁵ Ancak gene de, çevirinin tekrar ve sağlıklı bir biçimde basılması durumunda sayın Çavuşoğlu'nun dikkate alması kaçınılmaz olan başlıca birkaç referansı belirtmekte fayda görüyoruz: Tunca Kortantamer, "Genç Edebiyat Araştırmacısının Yanlıları", MÜFEF. *Türklük Araştırmaları Dergisi* (Âmil Çelebioğlu Armağanı), yıl 1991-92, S. 7, İstanbul, 1993, s. (337)-65; Günay Kut, "Metin Neşri", *İLESAM, I. Eski Türk Edebiyatı Kollogyumu 17-18 Ocak 1992*, Ankara; İsmâil Ünver, "Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler", AÜDTCF. *Türkoloji Dergisi*, c. XI, S. 1, Ankara, 1993, s. (51)-89.
- ⁶ *HOP.*, VI ve dolayısıyla *OŞT.*'de yalnızca örneklerle, şiirlere numara konmuş olduğundan, bu yazıda dize ya da beyit numarası verme yoluna gidilememiştir.
- ⁷ Ayrıca bkz. E. J. W. Gibb, *Osmanlı Şiir Tarihine Giriş*, Tercüme: A. Cüneyd Köksal, Köksal Yayıncılık, İstanbul, 1999, s. 134.
- ⁸ Bu tasnifteki ilk beş madde, İsmâil Ünver'in bir yazısındaki başlıklardır: İsmâil Ünver, "Arap Harfli Türkçe Metinlerin Çevirisinde Karşılaşılan Yanlılar", *Türk Dili*, S. 483, Mart 1992, s. (789)-798.
- ⁹ F. Steingass, *A Comprehensive Persian-English Dictionary*, Librairie Du Liban, Riad Solh Square, Beirut, 1975, s. 223.
- ¹⁰ TDK., *Tarama Sözlüğü*, Atatürk, Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, TDK. Yay., Ankara, 1995, c. I, s. 123.
- ¹¹ Çünkü Farsça gramer kitaplarında, bu gramere ilişkin muhtelif kurallara da atıfta bulunan kaynaklarda şöyle bir kuraldan da bahsedilir: Bir kelimedede, *n ê* harfinden sonra bir *k* ,, geliyorsa bu "kâf-ı Arabî", yâni ,, değil, "kâf-ı Fârisî", yâni $\bar{\text{ }}^{\text{}}$ 'dir. *Reng, teng, engübîn/engebîn...* kelimelerinde olduğu gibi.
- ¹² Hüseyin Ayan (haz.), *Nesîmî Dîvânı*, Akçağ Yay., Ankara, 1990, s. 240.
- ¹³ Kastamonulu Lâtîfî, *Lâtîfî Tezkiresi*, İkdâm Matbaası, Dersaadet, 1314, s. 55. Âmil Çelebioğlu neşrinde beyit şöyledir: "Elâ ey server-i mahbûb mine'l-eyni ile'l-eyni / Güzel yüzünü arz eyle götür yüzden hicâbeyni" (Âmil Çelebioğlu (haz.), *Muhammediye*, Millî Eğitim Bakanlığı Yay., İstanbul, 1996, c. 2, s. 171).
- ¹⁴ Bu beyit Ali Nihat Tarlan neşrinde farklıdır: "Mestâne her çiçek *ege komuş* külâhını / Güyâ ki bir nigâr durur şûh u şivegâr" (Ali Nihat Tarlan, *Necâti Bey Dîvânı*, Akçağ Yay., Ankara, 1992, s. 59).
- ¹⁵ TDK., *Tarama Sözlüğü*, Atatürk, Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, TDK. Yay., Ankara, 1995, c. II, s. 795.
- ¹⁶ *Çatan* aldığımız kelime *HOP.*, VI'da *cân, can* ÊU2 yazılmıştır, hazırlayan da "can" okumuştur. Dikkat edilecek olursa, üstteki her iki beyit, ilk cümleleriyle aynıyet göstermektedir.
- ¹⁷ TDK., *Tarama Sözlüğü*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, TDK. Yay., Ankara, 1996, c. III, s. 1455; İskender Pala, *Ansiklopedik Dîvan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yay., Ankara, (?), c. I-II, s. 153.
- ¹⁸ Bu hikâye, Sa'dî'nin ağzından, özetle şöyledir: Basra kuyumcular çarşısında bir "A'râbî"yi gördüm. Diyordu ki: Bir zaman çölde yolu kaybetmişim. Yanımda yiyecek adına bir şey de kalmamıştı. 'Gönlümü helâke koymuştum' ki ansızın bir kese buldum: İnci doluydu. Aslâ o zevki, o sevinci unutamam: Çünkü kavrulmuş buğday sanmışım. Yine, o acılığı, o hayâl kırıklığını da unutamam: Anladım ki incidir... (Tayyâr, *Zübde-i Gülîstân, Dârü't-tübâ'ati'l-Âmire*, İstanbul, 1306, s. 179).
- ¹⁹ Kastamonulu Lâtîfî, *age.*, s. 89.
- ²⁰ *Ney-şeker* kelimesindeki okuma hatâsı yazımızın 4. maddesinde değerlendirilmiştir.

- 21 Mustafa İsen (haz.), *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, Atatürk, Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara, 1994, s. 111.
- 22 Kastamonulu Lâtîfî, age., s. 110.
- 23 TDK., *Tarama Sözlüğü*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yay., Ankara, 1996, c. IV, s. 2765.
- 24 İsmâil Parlâtır, Nevzat Gözaydın, Hamza Zülfikar, Belgin Tezcan Aksu, Seyfullah Türkmen, Yaşar Yılmaz (haz.), *Türkçe Sözlük*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yay., Ankara, 1998, c. 2, s. 1432; ayrıca c. 1, s. 371; Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Millî Eğitim Bakanlığı Yay., İstanbul, 1993, c. II, s. 336; ayrıca c. I, s. 252.
- 25 Mehmet Zeki Pakalın, age., c. II, s. 758; Reşad Ekrem Koçu, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, Sümerbank Kültür Yay., Ankara, 1967, s. 188.
- 26 Kastamonulu Lâtîfî, age., s. 89.
- 27 Mustafa İsen (haz.), *Şehî Bey, Tezkire (Heşt Behişt)*, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, 1980, s. 46.
- 28 Mine Mengi (haz.), *Mesihî Dîvânı*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara, 1995, s. 181.
- 29 TDK., *Tarama Sözlüğü*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yay., Ankara, 1996, c. IV, s. 2771.
- 30 TDK., *Tarama Sözlüğü*, Atatürk, Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, TDK. Yay., Ankara, 1996, c. III, s. 1903.
- 31 Vural Sözer, *Müzik ve Müzisyenler Ansiklopedisi*, Remzi Kitabevi A. Ş. Yay., İstanbul, 1986, c. 2, s. 546.
- 32 (Hüseyin Tebrîzî'den) Mütercim Âsım Efendi, *Tibyân-ı Nâfi' Der Terceme-i Burhân-ı Kâti'*, Dârüttübâa, İstanbul, 1214, s. 136; Çevirisi: Mürsel Öztürk, Deryâ Örs (haz.), *Mütercim Âsım Efendi, Burhân-ı Kâti'*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yay., Ankara, 2000, s. 84.
- 33 A. Cüneyd Köksal, age., s. 27.
- 34 A. Cüneyd Köksal, age., s. 27.
- 35 A. Cüneyd Köksal, age., s. 28.
- 36 TDK., *Tarama Sözlüğü*, Atatürk, Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, TDK. Yay., Ankara, 1996, c. V, s. 3875.
- 37 Krş. Abdülbâkî Gölpınarlı (haz.), *Hâfız Dîvânı*, Millî Eğitim Bakanlığı Yay., İstanbul, 1989, s. 124-5.
- 38 Krş. Abdülbâkî Gölpınarlı, age., s. 8.
- 39 Kastamonulu Lâtîfî, age., s. 79.
- 40 Krş. Abdülbâkî Gölpınarlı, age., s. 5.
- 41 Tunca Kortantamer, agm., s. 349.
- 42 Muhsin Kalkışım (haz.), *Şeyh Gâlib Dîvânı*, Akçağ Yay., Ankara, 1994, s. 31-3.
- 43 Cömertliğiyle ün salmış olan bu kişinin adının, kimi zaman, *Êâtem* rOU• yazılmışlığı olmuştur. Bu durumda bile, "müstensih hatâsı" olduğuna şüphe yoktur.
- 44 Ali Özek-Hayrettin Karaman-Ali Turgut-Mustafa Çağrıncı-İbrahim Kâfi Dönmez-Sadreddin Gümüş (haz.), *Kur'ân-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yay., İstanbul, 1991 (Tevbe, 9/30, s. 190).
- 45 Ahmet Suphi Furat, "Uzeyr. Uzayr", *İslâm Ansiklopedisi (İslâm Âlemi Tarih, Coğrafya, Etnografya ve Biyografya Lûgati)*, Millî Eğitim Bakanlığı Yay., İstanbul, 1988, c. 12/2, s. 87-9; Şemsettin Sâmî, *Kâmûsü'l-A'lâm (Dictionnaire Universel D'Histoire et*

- de Géographie*), Mihran Matbaası, İstanbul, 1311 (1894), c. 4, s. 3150-1; Mahmut Çanga (mütercim), *El-miftâh / Kur'ân-ı Kerim Lûgati (Miftâhu Kelimâti'l-Kur'an El-Mu'cemü'l-Müfehres Li-Elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerim)*, Timaş Yay., İstanbul, 1991, s. 583.
- 46 Kastamonulu Lâtîfî, age., s. 329. Krş. Ali Nihad Tarlan, age., s. 286.
- 47 Yazma ve matbû eserlerden oluşan bu kabarık liste, *OŞT., I-II*'de verilmiştir (s. 287-97). Fakat ne yazık ki, burada sayılan kimi kitap adları (“Heft-günbüz”; “hulye-i Şerifi-i Mevlana” gibi), yazar adları (“Berkevi”; “Hışmet” gibi), hat çeşitleri (“küfrî” gibi)... de gelişigüzel okunmuştur. Şüphesiz bunların da düzeltilmesi gerekmektedir.
- 48 Hüseyin Kâzım Kadri, (*Büyük*) *Türk Lûgati*, Maârif Vekâleti Yay., Devlet Matbaası, İstanbul, 1928, c. 2., s. 62.
- 49 (Ziyâ Paşa), *Zafernâme ve Şerhi*, tsz., s. 8, s. 44.
- 50 Bu örnek, Gibb'in beyti doğru okuyup çevirdiğini, *HOP., VI*'daki bu yanlışın, teknik bir hatâdan kaynaklandığını göstermektedir. Bu kanaatimizi, yine bu kategoride değerlendireceğimiz Mesîhî'nin bir beyti de doğrulayacaktır.
- 51 Ayrıca bkz. Mine Mengi, age., s. 92.
- 52 Günay Kut, “Metin Tesbitinde Birinci Aşama: Vezin ve Anlam”, *İlmî Araştırmalar*, S. 8, İlim Yayma Cemiyeti, İstanbul, 1999, s. (189)-98.
- 53 Ali Nihad Tarlan (haz.), *Ahmet Paşa Dîvânı*, Akçağ Yay., Ankara, 1992, s. 227.
- 54 İsmâil Ünver (1992), s. (789).
- 55 Bu yazıda “hazırlayan” kelimesi, bu kuvvetli ihtimâl nedeniyle kullanıldı.
- 56 *Târîk-bîn* tarzındaki yazılış iptâl edilerek *bârîk-bîn* biçimine dönüştürülmüştür.
- 57 *Yüz* kelimesi el yazısıyla eklenmiştir.
- 58 Bu kelimedeki *zî* sesinin Arapça *zî* ile ilgisi yoktur; *zîb* > *zîbende*.
- 59 Kur'ân'da [A'râf, 7/143] *²a'î©an îUIİÄFÓ#..*
- 60 “Uymuş belî” daha doğru olurdu: Orhan Okay, Hüseyin Ayan (haz.), *Hüsn ü Aşk*, Der-gâh Yay., İstanbul, 1992, s. 347, 100.